

De boerderijen in het dorp Velsen en langs de Heerenweg in het Adrichemmer tienden gebied

door Jan Morren

Inleiding

IN DIT LAATSTE ARTIKEL VAN DE serie over de Adrichemmer tienden ga ik in op de boerderijen die stonden in het dorp Velsen en langs de Heerenweg in het Adrichemmer tienden gebied. Volgens de kaart van de Adrichemmer tienden uit 1612 liep de zuidelijke grens van het tiendengebied langs de Engelmundusbeek die ondermeer dwars door het dorp Velsen stroomde, ten noorden van de Engelmunduskerk. Het is opvallend dat alle tot nu bekende boerderijen in het dorp Velsen, die dateren van uit de 16e eeuw, stonden ten noorden van de Engelmundusbeek in het tiendengebied. De boerderijen in het dorp en langs de Heerenweg tussen Velsen en Beverwijk gebruikten land dat lag in het Adrichemmer tiendengebied, maar ook daarbuiten. Eén van onze vroegste bronnen betreffende de boerderijen zijn belastingkohieren uit de 16e eeuw. Deze maken geen onderscheid tussen het Adrichemmer tiendengebied ter hoogte van de Heerenweg en het dorp. Het dorp Velsen en het gebied tussen het dorp en Beverwijk werd in deze kohieren de Kerckbuurt genoemd. Dit zou zo blijven tot en met de 18e eeuw.

Op de kaart uit 1612 wordt bij het dorp en langs de Heerenweg in het tiendengebied maar één boerderij weergegeven. De rest van de boerderijen die hier volgens de belastingkohieren en de transportakten rond die tijd gestaan moeten hebben, worden niet weergegeven. Zoals eerder in de vorige artikelen is gemeld kan de reden daarvoor zijn dat alleen de gebruikers van de boerderijen die gewassen teelden -en daarom Adrichemmer tienden betaalden- werden opgenomen in de kaart. De overige boerderijen werden dan mogelijk niet weergegeven omdat de gebruikers alleen vee hielden. Een andere mogelijkheid is dat de kaart alleen van belang was voor het aangeven van de blokken ten behoeve van de verpachting van de tienden in deze blokken en dat daarom het weergegeven van de boerderijen van ongeschikt belang was.

001
Het origineel van de kaart van de "Adrichemmer tiend van de commanderie van Sint Jans Heeren tot Haerlem in verscheidene blokken 2 juni 1612". Noordhollands Archief, Kennemer Atlas.

In de 16^e eeuw werden de boerderijen beschreven als een sate of huis met land; in de 17^e eeuw overwegend als huis met land en in de 18^e eeuw als huismanswoning, bouwhuis en boerderij. In het kohier van 1570 werden in de Kerckbuurt 19 huizen met land en een klein huis zonder land vermeld. Opvallend is dat in het kohier van 1584 nog maar tien huizen met land worden genoemd.¹ Deze vermindering kan te maken hebben met de krijgsverrichtingen tijdens het beleg van Haarlem in 1572 en 1573, die onder andere in en rond het dorp Velsen plaatsvonden. Velsen lag aan een belangrijke doorgang route in Kennemerland waarlangs zowel de Spaanse troepen als de troepen van Oranje zich verplaatsten. Deze troepen hadden geplunderd en huizen in brand gestoken. De boerderijen die in deze tijd verwoest zijn kunnen we niet meenemen in dit artikel omdat die met hun geschiedenis niet zijn te koppelen aan boerderijen uit latere tijd. Door het ontbreken van deze koppeling is niet de plaats te bepalen waar deze boerderijen lagen in het dorp of langs de Heerenweg.

We starten dit artikel met de boerderijen die lagen in en bij het dorp Velsen en gaan verder met de boerderijen langs de Heerenweg tot aan de grens met Beverwijk.

Velserbeek

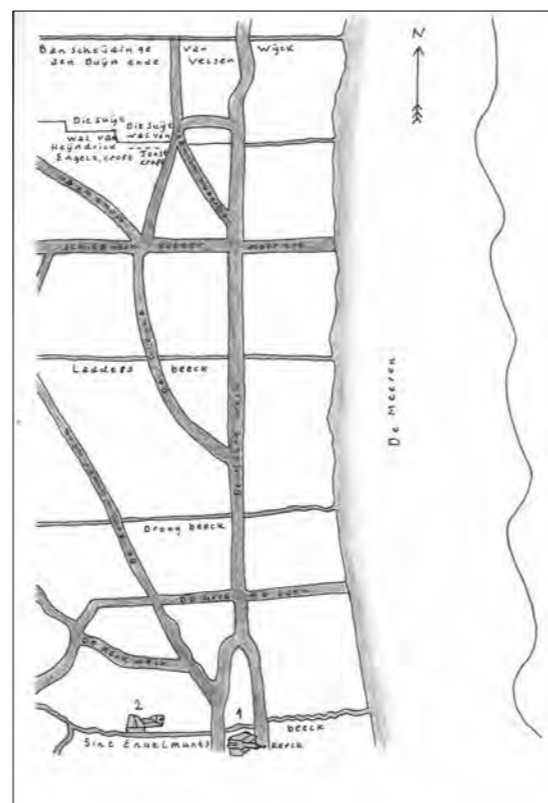
Ten westen van het oude dorp Velsen lag de oude buitenplaats Velsersbeek die is ontstaan uit een boerderij. Voor de oudst bekende geschiedenis van deze boerderij gaan we terug naar 1544. In dit jaar huurde Gerrit Reijnen voor 88 gulden per jaar een *sate lants*. Van wie hij dat huurde en waar het in Velsen lag, worden niet vermeld. In de sate lag een stuk hooiland. Gerrit Reijnen had zelf drie morgen land in bezit, waarin ook een stuk hooiland lag.² Uit de opvolgende archiefgegevens komen we te weten dat hij de sate, die later een hofstede wordt genoemd, huurde van de erfgenamen van Egbrecht of Engbert Ramp. Hij had de drie morgen land niet meer in bezit, maar hij huurde die ook van genoemde erfgenamen. We mogen aannemen dat hij zijn bezit had verkocht aan de verhuurders. De sate lag in de Kerckbuurt en werd in 1557 door de erfgenamen verhuurd aan Meijner van Heuss en zal hebben bestaan uit een eenvoudige boerderij.³

Engbert Ramp behoorde tot een geslacht, waarvan de leden in de stad Haarlem bestuurlijke functies bekleedden. Hij was een zoon van Willem Ramp en Margriet van Rollant. Het geslacht Rollant woonde op Huis Rolland in Overveen, in het huidige Ramplaankwartier dat oorspronkelijk tot Overveen (gemeente Bloemendaal) behoorde en in 1927 werd geannexeerd door Haarlem. De familie Ramp bezat in de 16^e eeuw ook percelen land bij de Letter-, Adder- of Ladderbeek die van west naar oost door het centrale gebied van de Adrichemmertienden stroomde. Engbert was getrouwd met Josina Dirks Schrevel en uit dit huwelijk kwamen twee zonen, Dirk en Wouter, en twee dochters voort. Zij worden de erfgenamen van Engbert Ramp.⁴

In het vervolg van dit artikel wordt regelmatig melding gemaakt van het Karreland ten noorden van het dorp Velsen. In 1562 werd gemeld dat op de sate een boomgaard lag en rond de sate afgekard land. Op basis van de vermelding van afgekard land mogen we aannemen dat het land rond de sate was ontgonnen en afgegraven om een nieuwe vruchtbare laag te verkrijgen voor de teelt van gewassen.⁵

In 1570 huurde Jan Mathijs de sate met het huis en zijn toebehoren van Mr. Dirk en Wouter van Rollen uit Haarlem. Opnieuw werd hierbij vermeld dat rond het huis 'gekart' land lag en dat de sate in de Kerckbuurt lag. Dirk en Wouter werden in het kohier uit 1570 vermeld onder de achternaam Rollen, van hun grootmoeder. Dirk was de oudste zoon van Engbert; hij werd burgemeester van Haarlem en trouwde met Catharina Adrichem Albertsdochter.⁶ In 1584 werd zijn broer Wouter niet meer genoemd als mede-eigenaar van de sate in de Kerckbuurt. Dirk Ramp was toen de enige eigenaar en verhuurde de sate met huis, erf, toebehoren en geestland dan aan Gerrijt Janszoon. In het kohier werd de naam Rollen niet meer genoemd.⁷

De zoon van Dirk Ramp, Frederik, werd in 1595 leenman van Holland en kreeg het huis Rollant in leen overgedragen van de voogd over Willem van Bronkhorst. Het huis Rollant was toen deels opgetimmerd en deels geruïneerd. Frederik was getrouwd met een afstammeling van Rollant, Wilhelmina van Oudshoorn van Sonneveld. Uit dat huwelijk werden zes kinderen geboren. Zijn oudste zoon Dirk erfde het huis Rollant van zijn vader en werd in 1615 beleend met het huis. Op de kaart van de Adrichemmertienden uit 1612 werd de boerderij weergegeven ten westen van het dorp Velsen aan de Engelmundusbeek. De boerderij werd weergegeven als een stolpboerderij met een lang voorhuis of woongedeelte. [002]

002

Het westelijkdeel van het gebied van de Adrichemmertienden. 1 De Engelmunduskerk met het dorp. 2 De boerderij waaruit later Velsersbeek ontstond. In het noorden van het gebied wordt 't Groenewechgen' genoemd. Uit het historisch onderzoek blijkt dat dit het 't Loetgen' moet zijn. J. Morren, naar de kaart van de Adrichemmertienden uit 1612.

003

Geschilderd portret van Jerimia van Collen met zijn vrouw en twaalf kinderen; op de achtergrond het herenhuis in Velsersbeek. Pieter van Anraedt (ca. 1635-1678), Rijksmuseum Amsterdam.

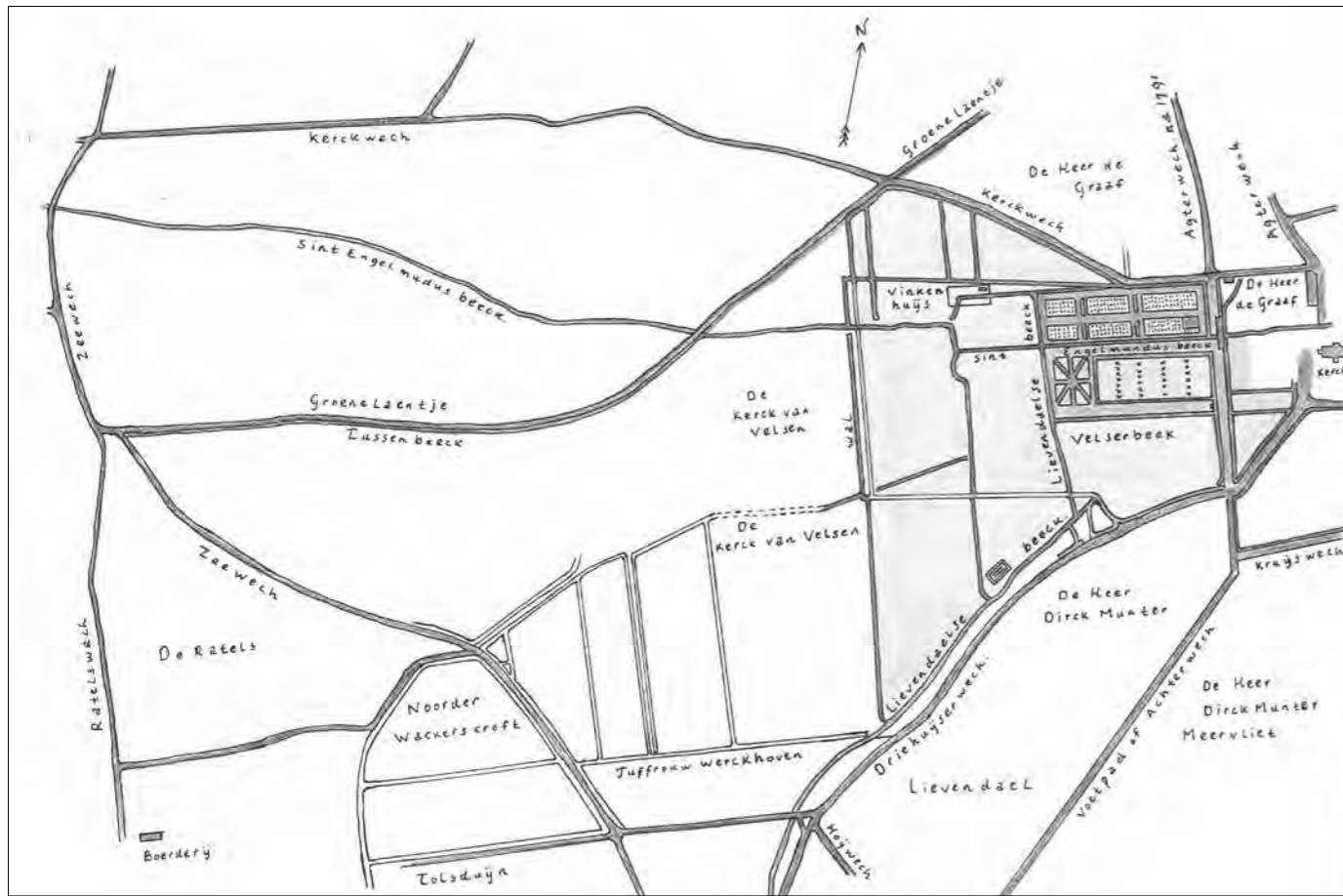
Op de kaart zien we dat de *Groenelaen* en de *Schilpwech* doodlopen op *De Meer* of het Wijkermeer. Mogelijk hadden deze oude wegen in de middeleeuwen verder doorgelopen over het land dat in de Middeleeuwen was weggespoeld toen het zogenaamde Oer IJ door stormen en overstromingen uitdijde tot het Wijkermeer. In het noorden van het gebied wordt 't *Groenewechgen* genoemd. Uit het historisch onderzoek blijkt dat dit 't Loetgen' moet zijn. Deze naam werd in 17^e en 18^e eeuw genoemd rond deze weg.

In 1627 of 1630 werd de familie Ramp, die na de reformatie rooms-katholiek bleef, door keizer Ferdinand II van het Heilige Roomse Rijk der Duitse Natie in de adelstand verheven en toen voegde Ramp aan de familienaam "van Rollant" toe.⁸ In een erfpachtakte uit 1636 stond dan ook dat Dirck Ramp van Rollant een woning te Velsen op erfpachtrecht verpachtte aan Jacob Jacobszoon de Jonge. In deze akte stond dat in deze woning voor het laatst Cornelis Adriaenszoon Bosges gewoond had. Die zal de vorige pachter geweest zijn. Bij het te verpachten huis lag een erf, boomgaard, plantagie en een croft land bewesten de boomgaard.

Het geheel was een vrij vaderlijk erfgoed en een gemeenschappelijk goed en lag in de banne van Velsen bewesten de landen die toebehoorden aan de secretaris van Velsen. Daarmee werd Jan Hendricxzoon van Deventer bedoeld, die in het dorp Velsen een hofstede bezat, die later de naam 't *Gravenlust* kreeg. Ten noorden van de hofstede lag de Kerckwech en ten zuiden de Sint Engelmontsbeek, die de wal van de *plantagie* kruiste en door de sloot buiten de *elst singel alee* en de *bitterwilg* naar het oosten liep tot aan het *uutvaart off laentgen* van Jacob Jacobszoon. In het oosten lagen twee stukken land van de secretaris van Velsen. Bij de pacht was inbegrepen het Suiderlaentgen tot het Overduinerkerckpat (de latere Driehuizerkerkweg), waarover vrije passage te voet en met de wagen moest zijn naar het huis van Jacob Jacobszoon de Jonge.⁹ Door deze beschrijving krijgen we een indruk van de inrichting van de sate of hofstede, waaruit we mogen opmaken dat het geheel al enige allure heeft door de aanleg van een "alee" en "plantagie". De genoemde wal was beplant met wilgen en zal een zogenaamde wildwal zijn geweest die de *plantagie* moest beschermen tegen wildvraat.

De Sint Engelmontsbeek werd in 1599 ook wel de Egmontsbeecke genoemd, waarschijnlijk vanwege de verbintenis van Velsen met de abdij van Egmond, die veel bezittingen in Velsen had.

Jacob Jacobszoon de Jonge had ook eigen bezittingen in Velsen, namelijk de hofstede die later bekend stond als Huis Schulpen, die hij in 1622 verkocht aan August van Teijlingen. Jacob Jacobszoon pachtte de hofstede in de Kerckbuert tot 1639. Toen verkocht hij de hofstede aan Jeremias van Keulen uit Amsterdam. Daarbij moeten we ervan uitgaan dat de opstallen verkocht werden door de pachter en de grond in het bezit bleef van de verpachter. De hofstede bestond uit een huis, getimmerde boomgaarden, beplanting van singels en een stuk land bewesten de hofstede. Het geheel lag in de Kerckbuert in de banne van Velsen. De hofstede kwam aan de verkoper toe in erfpacht op erfpacht van Dirk Ramp van Rollant voor tachtig gulden per jaar.

004
Velsersbeek en zijn omgeving in 1699. J. Morren, naar de kaart door landmeter Jan van Leeuwen, de kaart van de Wackerscroften door landmeter Pieter Wils, de kaart van "t Hoogh-heemraetschap van de Uytwaterende Sluysen in Kennemerlandt ende West-Vrieslandt" uit 1683 en beschrijvingen in transportakten uit de 17e eeuw.

Dirk Ramp overleed in 1652 kinderloos; zijn broer Andries die getrouwd was met Cornelia Panser, werd beleend met het huis Rolland te Overveen. Het huis Rolland bleef tot 1714 in bezit van de familie; toen moest het wegens vele schulden verkocht worden aan de rijke koopman Jean du Peyrou uit Amsterdam. Wanneer de erfpachtgronden van de sate of hofstede in de Kerckbuert en andere zaken op de sate of hofstede aan de bezitter van de opstallen verkocht werden is niet bekend.

We komen weer terug op de geschiedenis van de boerderij waaruit de hofstede Velsersbeek ontstond.

Jeremias van Keulen, die zich later Jerimias van Collen ging noemen, was koopman te Amsterdam. Hij betaalde voor de hofstede 7500 gulden. Hij was een vermogend man. Zijn ruime inkomsten kwamen uit de lucratieve handel op Spanje, Italië, de Caraïben en Virginia onder de firmaam Jeremia en Casparo van Collen. Hij was getrouwd met Susanne van Uffelen en uit dit huwelijk werden vijftien kinderen geboren. Hij liet de hofstede veranderen in een zomerverblijf en verving de boerderij door een herenhuis. Dit betekende het einde van het boerenbedrijf. Op een schilderij van P. van Anraedt staat het echtpaar met twaalf van hun kinderen afgebeeld. Op de achtergrond is het herenhuis op de hofstede te zien, dat in een Italiaanse of classicistische stijl is gebouwd.

Het herenhuis bleef door de jaren heen bewaard en is in latere tijd verbouwd en er zijn er enkele delen aan toegevoegd. De hofstede ontwikkelde zich door de jaren heen tot een riant buitenverblijf dat nog steeds is te vinden is aan de westkant van het dorp Velsen. De tuin en bosaanleg zijn nu in gebruik als een openbaar wandelpark en in het herenhuis is het advocatenkantoor Tanger gevestigd.¹⁰

Het huis bij de kerk in Velsen of 's Gravenlust

De hofstede 's Gravenlust heeft gestaan in het dorp Velsen op de plaats van het voormalige raadhuis van Velsen aan de Torenstraat. De hofstede heeft een middeleeuwse voorganger gehad die in de oude bronnen wordt vermeld als het huis of de woning bij of naast de kerk van Velsen. In 1306 werd de woning voor het eerst vermeld, in dit jaar werd door Willem III, graaf van Holland, aan Willem die Gouwe, de zoon van Willem van Teilingen, land in leen gegeven dat lag bij zijn woning naast de kerk van Velsen. Het leen strekte "van de Duinbeek in zee" en werd in het zuiden begrensd door Bartolomeus van der Wijk met een laan die strekt "van de Duinbeek in zee". Met de Duinbeek zal de beek bedoeld zijn die later bekend stond als de Engelmundusbeek. Met de laan werd mogelijk de weg bedoeld die later bekend was onder de naam Adrichemmerkerckwech. Hierover kan geen zekerheid gegeven worden.

In die tijd ontstond onder meer de duinvlakte De Breesaap; het landschap was in die tijd volop in beweging door het ontstaan van de zogenaamde Jonge duinen. De kerk van Velsen stond toen al op

zijn huidige plaats. Hierdoor kunnen we vaststellen dat de woning van Willem die Gouwe stond in de omgeving van de huidige Engelmunduskerk in Velsen. Vanuit de 16^e eeuw is bekend dat de Engelmundusbeek ten noorden van de kerk langs de begraafplaats loopt.

Het geslacht van Teylingen woonde op het kasteel Teylingen bij Voorhout. Over Willem die Gouwe is zeer weinig bekend. Zijn vader Willem ging zich van Brederode noemen en woonde op het kasteel Brederode bij Santpoort. Maar in de tot nu toe bekende geslacht-overzichten wordt Willem die Gouwe niet als zoon genoemd. Voorlopig gaan we ervanuit dat hij een tot nu toe onbekende bastaardzoon is van Willem die bij de kerk in Velsen een woning in eigendom kreeg. Mogelijk was deze woning een verdedigbaar huis; hierop kom ik nog terug.

Het huis heeft mogelijk gediend als huisvesting voor het lokale bestuur. De landen die er bijhoren zullen verpacht zijn geweest. In 1321 ging het land bij de woning in leen over naar de gelijknamige zoon van Willem die Gouwe. Uiteindelijk kwam het leen in bezit van Jan uter Wijk en het werd in 1433 door de graaf van Holland vervallen verklaard. Dit betekende dat het leen niet meer overgedragen werd binnen de familie uter Wijk.¹¹ De woning bij de kerk in Velsen kwam in bezit van Gerrit Willemzoon Utenhage die was is getrouwd met Alijt Clays Gerrijtszoon dochter. Gerrit Willemzoon was afkomstig uit het geslacht Utenhage dat in die tijd mogelijk het Huis te Hage tussen Santpoort en Driehuis in bezit had. Hij bekleedde het ambt van schout in Velsen en werd in het archief van de abdij van Egmond regelmatig genoemd bij overdracht van eigendommen, leengoederen en gerechtelijke handelingen. Zo wees hij in 1426 en 1427 krachtens een vonnis van de Heemraden en de Dijkgraaf bij openbare verkoop land toe aan personen voor de kosten die zij gemaakt hadden voor het herstel van de dijk. In 1428 beloofde Gerrit Willemzoon als schout van Velsen aan de abt en het convent van Egmond om een dijk te maken op een stuk geestland in Daren(Aren)geest en een stuk dat daar buiten lag. Het land was afgestaan door de abt aan Sijmon Janszoon om de dijk te maken en Gerrit Willemzoon stond hiervoor garant. Het zal hier gegaan zijn om de middeleeuwse voorganger van de dijk het Katie of het Kaetje, een zomerdijk langs de Meerweiden tussen het dorp Velsen en de Velserdijk. Deze middeleeuwse voorganger lag westelijk van het Katie of Kaetje dat vermeld wordt op kaarten uit de 17^e en 18^e eeuw en lag langs een oudere oeverlijn van het Wijkermeer.¹² De oeverlijn was door landaanwas verplaatst naar het oosten.

In 1448 droeg Gerrit Willemzoon een deel van zijn bezit in Velsen over aan de graaf van Holland, Filips de Goede. Het geheel werd omschreven als een huis waarin hij woonde, hofstede, land, boomgaard en bossen die liggen bij de kerk in Velsen. De bezittingen werden in het westen begrensd door de andere bezittingen die hij in Velsen heeft die hij in onderleen had van de heer van Brederode. Het ging hier om het gebied dat later deel uitmaakte van de hofstede Velsersbeek. Ten oosten lag het Kerckpat dat we later kennen als het Haerlemmervoetpad. In het zuiden lag de Overduijner Kerckwech, dit zal de huidige Kerkesingel zijn met een deel van de huidige Driehuizerkerkweg. En in het noorden lag de Adrichemmer Kerckwech, dit is de huidige Stationsweg/Parkweg die in vroeger tijd aansloot op de huidige Middendorpstraat.¹³ In het gebied tussen deze wegen ligt nu het voormalige raadhuis van Velsen. Gerrit Willemzoon stond dit deel van zijn bezit in Velsen af aan de graaf in ruil voor een huis en land dat lag in Assendelft. Hij had aan de graaf verzocht of hij dit huis en land in leen kon krijgen om dat het hem "onzelegen is" dat hij nog langer in Velsen woonde. Het huis in Velsen kreeg Gerrit Willemzoon na de overdracht weer in leen. Dit leen ging na zijn dood in 1461 over naar zijn zoon Willem Gerritzoon. Willem Gerritzoon gaf in 1469 van het leen in Velsen een stuk land in eeuwige erfpacht aan Claes Dircxzoon voor twee *beyersgulden* per jaar.¹⁴ Op dit stuk land, dat lag aan de Sint Engelmundusbeek en het Kerckpat, bouwde Claes Dircxzoon een huis. In 1477 verkocht Willem Gerritzoon deze erfpacht aan Claes Gerrijtzoon, de schout van Beverwijk. Het gebouwde huis werd toen bewoond door Dirck Janszoon. Claes Dircxzoon verkocht de erfpacht in 1481 aan Jan van Assendelft, het huis werd nog steeds bewoond door Dirck Janszoon.¹⁵ Hierna vernemen we in de archieven niets meer over dit huis.

We komen weer terug op het huis bij de kerk in Velsen. In 1475 droeg Willem Gerritzoon het bedrag van vier *rijnsgulden*, dat kwam uit het huis, boomgaard, bos en land bij de kerk in Velsen over aan Jan van Assendelft die rentmeester was van "Noorthollant." De vier *rijnsgulden* was een erfpacht dat rustte op dit huis dat in leen was gegeven.

Willem Gerritzoon hield het leen in bezit. Van hem wordt vermeld dat hij in Velsen woonde, mogelijk in het huis bij de kerk. Hij moest het voornoemde bedrag jaarlijks op de Allerheiligemisdag betalen aan Jan van Assendelft.¹⁶ In 1483 werd het bedrag verhoogd met zeven *rijnsgulden*. Willem Gerritzoon overleed in 1484 waarna het leen overging naar zijn zoon Gerrit Willemzoon.¹⁷ In 1492 had Gerrit Willemzoon geen belangstelling meer voor het leen en hij droeg dit over aan Jacob van Barry waarmee het leen niet meer toebehoorde aan de familie Utenhage. De familie Barry hield het leen in bezit tot 1530. Eén van de eigenaren in deze familie was Jan van Barry, hij was castelijn van Medeblik. Joris van Barry was de laatste bekende eigenaar binnen deze familie.¹⁸

In 1502 was er een grote achterstand ontstaan in de betaling van de 11 *rijnsgulden*. Er werd toen beslag gelegd op het leen in Velsen, maar het leen was niet veel meer waard omdat het huis vervallen was en er grote reparaties nodig waren. Het land bij het huis was dor en zandig en voor de helft beplant met elst

dat voorheen bos genoemd werd. In 1504 werd gemeld dat de familie Barry het leen nog wel bezat maar dat er een proces aanhangig was met de Vrouwe van Assendelft.

In 1530 kreeg Gerrit IV van Assendelft, een nazaat van Jan van Assendelft, toestemming om het huis, boomgaard en bos als eigen goed te verkopen aan Sijmon Dircxssoon. Voor de betaling van de 11 *rijnsgulden* gaf Sijmon het aangekochte leen in onderpand. In 1531 werd dit onderpand vermeerderd met een stuk land in de Velsbroek dat per jaar negen *rijnsgulden* waard was. Gerrit IV was de toenmalige heer van Assendelft (1488-1558).¹⁹ Met hem bereikte het geslacht van Assendelft zijn hoogtepunt. Hij behoorde tot de invloedrijkste Hollandse edelen van zijn tijd. Van 1528 tot aan zijn dood was hij als Eerste Raad van Holland *de facto* president van het Hof van Holland. Hij was niet alleen rijk aan invloed, maar ook aan bezittingen. Hiertoe behoorden onder andere de heerlijkheid Assendelft en het huis Assumburg, dat hij in 1546 liet verbouwen.

In scherp contrast tot zijn voorspoedige carrière stond Gerrits moeizame familielevens. Tijdens zijn studie in Orléans werd hij in 1514 gedwongen tot een verbintenis met een Frans meisje van geringe afkomst, Catharina de Chasseur, nadat zij van hem zwanger was geworden. Na afloop van zijn studie liet hij zijn vrouw en zijn pasgeboren zoon Klaes goed verzorgd in Frankrijk achter en keerde hij terug naar Holland. Zijn vrouw reisde hem echter achterna, vestigde zich met haar kind in Den Haag en begon verschillende processen voor het Hof van Holland om de helft van de Assendelftse goederen voor haar zoon op te eisen. Uiteindelijk wist Gerrit deze zaak te schikken door zijn vrouw een jaargeld en enige familiegoederen te geven. Daarmee kwam een feitelijke scheiding van tafel en bed tot stand, uiteraard zonder dat Gerrit kon hertrouwen en voor verder legitiem nageslacht kon zorgen. Mogelijk had het aanleggen van een cartularium rond 1526 van zijn bezittingen iets met deze huwelijks kwestie te maken. Aan dit familiedrama kwam in 1540 een onverwacht en naargeestig einde toen Catharina de Casseur in haar eigen huis betrapt werd op valsemunterij. Zij werd veroordeeld tot de doodstraf. Om te voorkomen dat de zoon van zulk een misdadigster zijn goederen zou erven werd Klaes in 1541 door zijn vader gedwongen in de geestelijke stand te treden. In de kerk wist Klaes een fraaie carrière te maken, waarbij hij ondermeer proost van Arnhem werd.

Ondertussen had Gerrit van Assendelft zijn neef Otto Florissoon van Assendelft tot leenvolger benoemd. Veel effect zouden Gerrits testamenten overigens niet sorteren. Vier jaar na de dood van zijn vader ontdeed Klaas zich in 1559 met behulp van een pauselijke dispensatie van het priesterhabijt en liet hij zich in het bezit stellen van vrijwel alle bezittingen van zijn vader, ondanks de protesten en processen van zijn familie. De uiterste wil van Gerrit van Assendelft kreeg uiteindelijk toch zijn beslag toen Klaas in 1570 kinderloos stierf. Bij testament bleek Gerrit zijn kleinzoon Floris Cornelissoon van Assendelft tot zijn uiteindelijke erfgenaam en leenopvolger benoemd te hebben. Het leen van het huis, boomgaard en bos bij de kerk in Velsen waaruit een erfpacht kwam van 11 *rijnsgulden* per jaar, bleef in bezit van de familie van Assendelft. In 1635 kwam het leen via vererving in vrouwelijke lijn toe aan de familie van Renesse. Hierbij behoorde ondermeer de heerlijkheid Assendelft.²⁰

We keren weer terug naar Sijmon Dircxssoon die in 1530 eigenaar was geworden van het huis, boomgaard en het bos bij de kerk in Velsen, dat belast was met de afdracht van 11 *rijnsgulden*. In de belastingkohieren van Velsen uit 1543, 1544 en 1553 komen we Sijmon Dirckxsoon weer tegen. Hierin wordt dan gemeld dat hij een sate (een huis) met land gebruikte in Velsen en dat hij schout was van Velsen. Hij pachtte het schoutambacht van de heren van Brederode. Vanwege de vermelding dat hij het land gebruikte mogen we ervanuitgaan dat hij de bestuursfunctie uitoefende tesamen met de uitoefening van het boerenbedrijf. De kohieren zijn niet gelijk van opzet, er wordt niet altijd vermeld of het om een eigen huis gaat of van wie de gebruiker het huis of land pachtte. In het kohier 1557 wordt hij als “oud schout” vermeld en dat hij zijn eigen huis gebruikt. Maar in hetzelfde jaar werd vermeld dat Sijmon Jonge Dircken zijn eigen huis met land gebruikte waarop een erfpacht rustte van 11 gulden per jaar dat betaald moest worden aan de heren van Assendelft. We gaan ervan uit dat de zoon van de schout het huis gekocht of in erve gekregen had van zijn vader. Het is de eerste keer dat het erfpacht aan de heren van Assendelft in de belastingkohieren genoemd wordt. We mogen ervan uitgaan dat het huis in eigendom was maar het land waarop het huis stond in erfpacht werd uitgegeven. In 1570 had de weduwe Guert Simon Dirckxsoon het huis in bezit/ Nog steeds betaalde zij hiervoor een erfpacht van 11 gulden per jaar aan de Heer van Assendelft. Guert zal een dochter zijn van Sijmon Jonge Dircken.²¹ Het moet hier dus nog steeds gaan om het huis bij de kerk van Velsen. In het kohier van 1584 wordt Guert niet meer genoemd en wordt er geen huis genoemd dat in erfpacht wordt gegeven door de heren van Assendelft. Wel wordt er een Huijg Sijmenzoon genoemd die zijn eigen saet en hut gebruikt met een halve morgen geestland in de Keckbuurt. Tevens pacht hij 4 percelen land in Hogergeest, 1 perceel land in de Kerckbuurt, 1 perceel land bij het Wijkermeer, 5 percelen land in Aercom (het Adrichemmertienden gebied), 1 perceel land in de Boondel en 1 perceel land buitendijks.²² Dat het hier gaat om het voormalige huis bij de kerk in Velsen blijkt uit het volgende.

In 1619 verkochten de kinderen en erfgenamen van Anna Allerts die de weduwe was van Huijgh Simonssoon de gerechte vijfde part van een huis, erf, werf en plantage in de Kerckbuert aan Huijgh Sijmonzoon. Het geheel werd in het oosten begrensd door het Haerlemervoetpad (voorheen het

005
De fundatie die van het herbouwde huis zal zijn, dat later de naam 's Gravenlust kreeg.
Foto J. Morren, 2000.

Kerckpat) en de bezittingen van de instelling genaamd de Armen van Velsen, in het zuiden door de Engelmundusbeec, en in het westen en noorden door de bezittingen van Sijmon Claes Luijt. Het huis met toebehoren was belast met en erfpacht van 21 stuivers per jaar aan de heren van Assendelft. Huijg Sijmonzoon betaalde 200 Carolus gulden voor de gerechte part.²³ Uit het volgen van de opvolgende reeks van eigenaren blijkt dat het hier gaat om het zuidelijk deel van het latere 's Gravenlust. De eerder genoemde Sijmon Claes Luijt moet in het bezit zijn geweest van het noordelijk deel. Sijmon werd in het kohier van 1584 ook genoemd, ook hij gebruikte zijn eigen hut met erf en drie morgen geestland dat in de Kerckbuert lag. Tevens gebruikte hij nog 3 percelen gepacht land en 4 percelen eigen land. Ook hij had dus een boerenbedrijf. Het bezit werd door de heren van Assendelft verpacht aan meerdere pachters die gezamenlijk de 11 *rijnsgulden* op moesten brengen. Dat het huis bij de kerk in Velsen en het noordelijk deel in 1584 beschreven werd als een hut kan voortvloeien uit het feit dat het huis sterk vervallen was of dat het tijdens krijgshandelingen rond het beleg van Haarlem deels verwoest was en dat Huijg Sijmenzoon en Sijmon Claes Luijt in de restanten woonden.

Maar al vrij snel moet het huis herbouwd zijn en had het zelfs enige allure omdat er in 1619 een plantage bij werd vermeld. Het noordelijk deel dat in bezit was van Sijmon Claes Luijt werd in 1633 door Claes Gerritsoon Reijnen die man en voogd was van Geurtgen Cornelisdochter verkocht aan Jan Heijndricxsoon van Deventer. Jan was secretaris van Velsen en publiek notaris. Het verkochte werd beschreven als een huis en hofstede in de Kerckbuert met een kamer en een halve kelder onder deze kamer, de hooisluur, de woonplaats met het geboomte, erf, werf en een croft geestland dat daar achter ligt. Het geheel werd in het oosten begrensd door het Kerckpat. In het zuiden door de andere helft van het voornoemde geestland dat eerder in bezit was gekomen van Jan. En tevens door de kamer en het huis met de werf dat in bezit was gekomen van de eerder genoemde Huijg Sijmonzoon die het zuidelijk deel in bezit had. In het oosten de werf en tuin van Huijg Sijmonzoon die grensde aan het geestland dat bij het noordelijk deel hoorde. De grens werd gevormd door een ‘heijninge’ (een hek) tot aan de Sint Engelmundusbeec waarlangs wilgen staan en een kleine wal ligt. In het westen lagen de landerijen en hofstede van monsieur Dirck Ramp, het latere Velsbeek, en de bezittingen van Arent Janzoon de Wolf. Langs de bezitting van Arent Janzoon stonden wilgen geplant en lag een kleine wal. Aan de noordzijde lag de Adrichemmerkerckweg. Het noordelijk deel werd verkocht voor 1230 Carolus gulden. In de transportakte werd vastgelegd dat Huijg Sijmonzoon de zuidelijke helft van de kelder die lag onder de kamer van Jan zou mogen behouden zoals eerder was vastgelegd in oudere transportakten. Bij de koop waren inbegrepen de vrij en onvrijheden die huis, het land, de “plantage van geboomte” van ouds heeft gehad. Het geheel was belast met 5 gulden en 10 stuivers per jaar die toekomen aan de Heerlijkheid van Assendelft.²⁴ Uit de opgegeven beschrijving en begrenzing is op te maken dat het hier gaat om een dubbel huis die beide een kamer hebben die liggen boven één kelder en dat het dubbele huis stond in het gebied waar voorheen het huis bij de kerk in Velsen stond. De hofstede fungeerde nog steeds als boerenbedrijf.

Tijdens de verbouwing van het oude Raadhuis in Velsen kreeg de Archeologische Werkgroep Velsen in 2000 de gelegenheid om een beperkt onderzoek te doen onder de vloer van het gebouw. Hierbij werden kloostermoppen aangetroffen die mogelijk afkomstig zijn van het middeleeuwse huis bij de kerk in Velsen en een deel van een fundatie die afkomstig zal zijn van het herbouwde huis. Ook werd er een stuk daklei gevonden dat al in de middeleeuwen werd toegepast als dakbedekking. De kloostermoppen en de daklei kunnen afkomstig zijn van het oude middeleeuwse huis, maar kunnen ook afkomstig zijn van een ander gebouw uit de omgeving, bijvoorbeeld de kerk in Velsen. De kerk was in de 80-jarige oorlog van zijn dakhout ontdaan om hiervan schansen te bouwen voor het beleg van Haarlem. Daarna was een deel van de kerk hersteld maar een ander deel is een lange tijd een ruïne geweest die als steenmijn had gediend voor gebouwen in de omgeving.

Ook kunnen we niet aantonen dat het huis bij de kerk in Velsen een verdedigbaar gebouw is geweest, bijvoorbeeld een woontoren voor de bescherming van het dorp. Een woontoren is een klein type kasteel dat in de periode van de 13^e en 14^e eeuw gebouwd werd door de lagere adel. De eerste bekende eigenaar Willem die Gouwe, die mogelijk een bastaard is uit het geslacht Teylingen, kan hier toe behoord hebben. De hiervoor gevonden kloostermoppen kunnen een aanwijzing zijn dat op de plaats van 's Gravenlust een verdedigbaar huis heeft gestaan, maar om de eerder genoemde redenen zijn we hier niet zeker van. [006] Maar dat we dit als mogelijkheid moeten openhouden bewees de vondst van een fundatie van een woontoren aan de Breestraat in Beverwijk.²⁵

's Gravenlust

Het zuidelijk deel van het huis kwam in 1637 in bezit van Damus Pieterzoon en Frans Sijmonzoon, de oud schepenen van Velsen.²⁶ Zij droegen zorg voor de bouw van een nieuw rechthuis in Velsen dat ten zuiden van het huis werd gebouwd op de grond die bij het zuidelijk deel van het huis behoorde. Dit rechthuis verkochten zij in 1642 aan de “gemeente van Velsen”.²⁷ In 1639 kwam het zuidelijk deel van het huis in bezit van Adriaen Cornelissoon alias oude Keessen.²⁸

006
Een van de kloostermoppen die zijn gevonden op de plaats waar het latere 's Gravenlust lag.
Foto J. Morren, 2000.

In 1643 verkeerde de boedel van Jan in faillissement. Zijn boedel bestond toen uit een blekerij met land, het geheel lag op de plaats van de latere hofstede Watervliet. Een nieuw wel betimmert huis met erf, werf, schuur, stalling en boomgaard aan het Buijrplein in het dorp Velsen. Aan dit huis hing een uithangbord met een afbeelding van de stad Deventer. Uit de beschrijving van de begrenzing maken we op dat dit huis stond op de plaats van de twee huizen aan de noordzijde van het plein tegen over het latere 's Gravenlust. Van de nog steeds bestaande huizen heeft de rechter een fraai trapgeveltje met daarin een kruiskoosijn waarboven een versterkingsboog is gemetseld. Dit huis zal kort voor 1635 zijn gebouwd. Het linker huis kreeg Jan in 1635 in bezit en is later verbouwd. De benedenramen en de deuren van dit huis zijn de 18^e eeuw vervangen. Er werd vermeld dat Jan in dit huis woonde. Het noordelijk deel van het huis op de plaats van het huis bij de kerk in Velsen zal hij gebruikt hebben voor het uitoefenen van zijn functie als secretaris van Velsen. Als laatste werd genoemd het noordelijk deel van het huis dat ligt tussen het zuidelijk deel (dat dan in eigendom is van Adriaen Corneliszoon alias oude Keessen), de Velskerckwech (voorheen de Adrichemkerckwech) en de bezittingen van de heer J. van Collum, de toenmalige eigenaar van Velserbeek. In die tijd zal er verbouwd zijn aan het huis, of in ieder geval zal de inrichting verfraaid zijn. Bij het onderzoek in 2000 werden onder de vloer tegeltjes gevonden die dateren uit de periode 1620-1660. De afbeeldingen geven de mens weer met zijn bezigheden.

Jan had schulden gemaakt bij Johannes van den Broek, die commissaris was van de Financiën van Holland. Om zijn schulden te kunnen voldoen werden zijn bezittingen verkocht door de aangestelde curator. Het noordelijk deel van het latere huis 's Gravenlust werd verkocht aan Jacob Bas Corneliszoon. Bij de verkoop werd als bijzonderheid vermeld dat de kelder van Adriaen Corneliszoon oude Keessen 'steekt' onder het huis dat Jacob koopt. Tevens werd vermeld dat de nokbalk van het huis van Adriaen verankerd mag blijven in de scheidingsmuur tussen de twee huizen en bij verbouwing weer aangebracht mag worden.²⁹ Hieruit blijkt dat het zuidelijke en noordelijk deel twee aparte huizen zijn die op één kelder staan. Het kan zijn dat de twee huizen gebouwd waren op de oude kelder van het huis bij de kerk in Velsen.

Het noordelijk huis wisselde weer van eigenaar en kwam uiteindelijk in het bezit van Willem van der Does. Hij verwierf het huis in 1668. Toen werd nog steeds vermeld dat het huis was belast met een erfpacht van 11 gulden per jaar die toekwam aan de heren van Assendelft.³⁰ Via Willem kwam het noordelijk huis in bezit van Jacob de Graaf. Hoe dit gebeurde is een opmerkelijk verhaal.

Jacob de Graaf is een zoon van Cornelis de Graaf die eigenaar was van de hofstede Soestdijk, het latere paleis Soestdijk. Jacob was in 1667 getrouwd met Maria, een dochter van de hiervoor genoemde Willem van der Does. Enkele maanden na het huwelijk overleed de 18 jarige Maria die zowel het kapitaal en de bezittingen van haar stiefvader Jacob Bas had geërfd als van haar vader Willem. Zij was daardoor zeer vermogend. De familie de Graaf vernam voor haar overlijden dat zij niet haar hele bezit aan haar man zou nalaten. Maar op haar ziekbed wist haar man Jacob haar zodanig onder druk te zetten dat hij toch haar gehele bezit zou verkrijgen waaronder vier ton goud. Daar in de archieven geen transportakte is te vinden waarin Jacob de Graaf het noordelijke huis kocht, gaan we ervan uit dat hij dit via zijn vrouw in erve heeft verkregen. De overdracht moet plaatsgevonden hebben in 1667.

008
De tegeltjes uit de periode 1620-1660 met afbeeldingen van wat de mens bezig houdt. Foto J. Morren, 2000.

Na het overlijden van Maria werd Jacob verliefd op Anna Christina Pauw van Bennebroek. Maar toen zijn moeder Catharina Hooft hier van hoorde ontstak deze in grote woede. Tussen de familie de Graeff en de familie de Pauw bestond een oude vete en in felle toon maakte Catharina haar zoon duidelijk dat zij de Pauwen niet lustte en nooit zou toestaan dat hij met het familiekapitaal overliep naar de vijand. Jacob trok zich hiervan aanvankelijk niets aan. Catharina wende zich daarom tot haar vooraanstaande neef Jan de Witt, de bekende raadspensionaris, die wel vat kreeg op Jacob. Jacob besloot uiteindelijk te breken met zijn geliefde maar zou na deze kwestie niet meer trouwen.

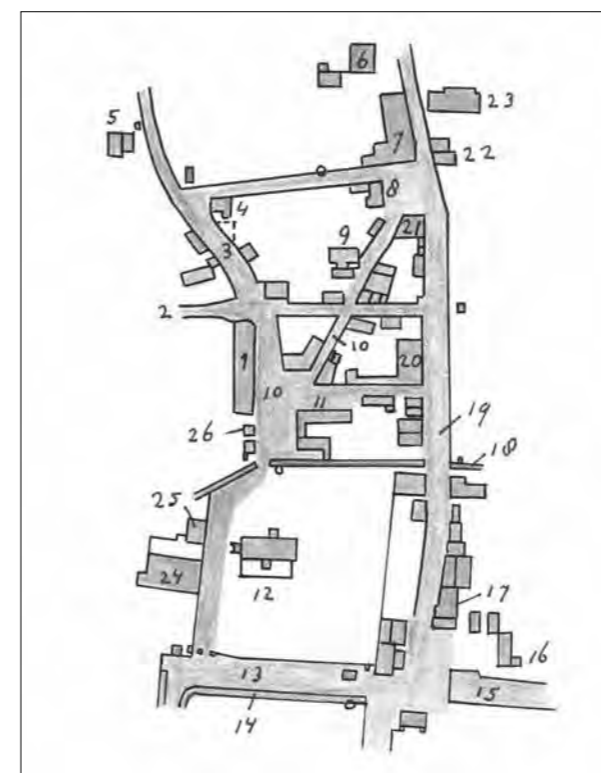
We gaan even terug naar de jeugd van Jacob. Zijn vader Cornelis was burgemeester van Amsterdam. In zijn tijd kwam het nieuwe stadhuis gereed dat ontworpen was door de beroemde architect Jacob van Campen. Zijn eigen zesjarige zoon Jacob mocht samen met andere burgemeesterszonen de eerste steen leggen voor het nieuwe stadhuis dat nu het paleis op de Dam is. Deze witmarmeren eerste steen is te vinden op de zuidoosthoek van het paleis.³¹

In 1667 kocht Jacob de Graeff ten noorden van het dorp Velsen een stuk land dat genaamd is het Karreland en de Barendewerf. Zoals eerder vermeld werd aan het eind van de 17^e eeuw in de belastingkohieren al gesproken over afgekard land bij het dorp Velsen. Het Karreland kan het zelfde zijn als het afgekard land dat genoemd werd in de belasting kohieren. Het aangekochte land lag tussen het Groenelaantje en de Kerckwech bij het land van de kerk.³² In 1669 kwam ook het zuidelijk huis in bezit van Jacob de Graaf, dit huis was nog steeds belast met 21 stuivers per jaar die toe kwamen aan de heerlijkheid Assendelft.³³ In het zelfde jaar werd het recht op de erfpacht dat rustte op het huis bij de kerk in Velsen, dat zoals eerder is vermeld via vrouwelijke in bezit gekomen is van de familie van Renesse, door George Frederik van Renesse baron van Elderen en heer van Assendelft verkocht aan Lucas Ocko. Lucas was advocaat te Amsterdam en hij betaalde 375 gulden voor het recht. De verkoop vond plaats onder goedkeuring van de Staten van Holland die dan de oude grafelijke lenen beheren. Nog steeds werd het recht dat in leen werd gegeven beschreven als de rente van vier *rijnsgulden* die kwam uit het huis, boomgaard en bos te Velsen. Van een bos is dan al geen sprake meer, dit bos is inmiddels gerooid. Het bedrag is terug gebracht van 11 naar vier *rijnsgulden*, dit zal te maken hebben met een versnippering van het leen. De *rijnsgulden* zal dan niet meer in gebruik zijn, de omschrijving zal voortvloeien uit het overschrijven van de oudere leenakten zonder daarbij te kijken of de omschrijving nog voldoet aan de werkelijke situatie en de gebruikte geldsoort. Intussen werd voor de twee huizen per huis 21 stuivers per jaar betaald.³⁴

In 1683 kocht Jacob een stuk land genaamd het Dirk Theunissecrofsje wat lag bij het dorp Velsen en lag ten noorden van de Kerckwech (voorheen de Adrichemkerckwech). Het land was belast met zes gulden die betaald moest worden aan de pastorie van Velsen. Bij dit land had Jacob al het Karreland en de Barendewerf in bezit.³⁵ Of Jacob zijn bezit in Velsen gebruikte als zomerverblijf is niet bekend. Hij kan ook een gedeelte gebruikt hebben als tijdelijk verblijf bij zijn bezoeken aan de pachter van het boerderijgedeelte. Gezien de aankoop van land zal in die tijd nog steeds een boerderijfunctie aan het huis verbonden zijn. Zoals eerder vermeld was Jacob niet meer getrouwd, hij overleed in 1690. Zijn

007
Het voormalige huis van Jan Heijndricxsoon van Deventer; het linker gedeelte is een periode een stal geweest. Foto J. Morren, 1990.

009
Het dorp Velsen in 1760. J. Morren, naar de brandweerkartaal van het dorp uit 1760. Origineel bij het Noord-Hollands Archief, Kennemer Atlas.
1 's Gravenlust
2 De Kerckwech
3 De Agterweg
4 De zaatschuur
5 De boerderij van mevrouw ter Smitten, later de boerderij Meerzicht.
6 Huis van de erven G. van Kalker
7 Het schouthujs
8 De slagerij
9 De wagenmakerij
10 Haerlemmervoetpad
11 Herberg het Roodhart
12 De kerk
13 Kerkensingelweg, rechts op de hoek de herberg de Prins
14 Lievendaalsebeek
15 De Velservan
16 Boerderij
17 Boerderij
18 Engelmundusbeek
19 Heerenwech
20 Het huis van de timmerman Jacob Gaykema
21 De bakkerij
22 De smederij
23 Het huis van de weduwe Abraham Kalker
24 Het predikanthujs
25 De school
26 Het rechthujs

010
De kerk in Velsen, langs de rechterkant van de kerk eerst een woning, dan het rechthuis, daarachter de hofstede 's Gravenlust met het koetshuis. De afbeelding in pen en penceel kan toegeschreven worden aan J. Schouten (1716-1792). Archiefdienst voor Kennemerland, Kennemer Atlas.

bezittingen waren overgegaan naar zijn broer Pieter de Graaff. Hij werd in het eerste verpondingsregister van Velsen uit 1704 vermeld als eigenaar van de twee woningen. Pieter woonde in Amsterdam en droeg de titel Vrijheer van Zuid-Polsbroek. In Amsterdam vervulde hij de functies van commissaris en schepen, bewindhebber van de Oost-Indische Compagnie en kapitein van de burgerij. Tevens was hij een voornaam osseweider. In 1674 werd zijn vermogen aangeslagen voor 130.000 gulden. Van hem was ook bekend dat hij een vriend was van raadspensionaris Jan de Wit. Sinds 1684 was hij eigenaar van de hofstede Valkenburg onder Heemstede die hij gebruikte als zomerverblijf. Zijn bezittingen in Velsen zal hij dus verhuurd hebben. Pieter was getrouwd met Jacoba Bicker die overleed in 1695 en Pieter overleed in 1707. De bezittingen in Velsen gingen over naar zijn zoon Jan de Graaf die de titel van Vrijheer van Zuid-Polsbroek overnam van zijn vader. Hij was ook vrijheer van Purmerend en Ipendam. Hij woonde in Amsterdam en vervulde daar de functie van raad, commissaris en schepen. Hij was getrouwd met Johanna Hooft, uit het huwelijk kwamen drie kinderen voort, Jacoba Adriana, Gerrit en Alida Johanna. Rond 1700 werden de twee huizen in het verpondingsregisters apart benoemd. Jan zal de persoon zijn die de twee huizen in Velsen verbouwde tot een herenhuis en de bijgebouwen laat bouwen ten noorden van het herenhuis. In 1732 werd 's Gravenlust beschreven als een herenhuis met stalling en koetshuis.

Jan liet ook een schuur bouwen tussen het herenhuis en het rechthuis van Velsen. De schuur was zonder toestemming tegen het rechthuis gebouwd. Naar aanleiding hiervan werd in 1712 door schout en schepenen en de welboren mannen van Velsen een proces aangespannen. Hoe dit afliep is niet bekend, wel weten we dat er in eind van de 19^e eeuw op deze plaats nog steeds een schuur staat.³⁶

Jan zal aan de hofstede de naam 's Gravenlust hebben gegeven, het is niet duidelijk of dat in deze naam zijn familienaam is verwerkt of dat de naam gebaseerd is op het feit dat het bezit ooit een leen was tot lust van de Graven van Holland. De hofstede had door de omvorming tot zomerverblijf geen boerenfunctie meer. De hofstede heeft later een lange periode bij de hofstede Velserbeek behoord. In 1911 werd het herenhuis, dat inmiddels een deel van het voormalig gemeentehuis was geworden, gesloopt om plaats te maken voor een nieuw deel van het gemeentehuis. Daarmee kwam een einde aan het huis, waarvan de voorganger een verdedigbaar huis geweest kan zijn, van waaruit lokaal bestuur werd uitgeoefend en waaraan een boeren bedrijf verbonden was. Dit huis kreeg een opvolger die als boerenbedrijf heeft gefungeerd en uiteindelijk een buitenverblijf werd. Wat nog restte waren een deel van de tuinmuur en de bijgebouwen van de hofstede die in 1975 werden gerestaureerd en verbouwd tot woonhuis.³⁷ Voor de toekomst blijft de locatie een interessante plaats voor archeologisch onderzoek naar nog mogelijk aanwezige resten van het Huis bij de kerk van Velsen.

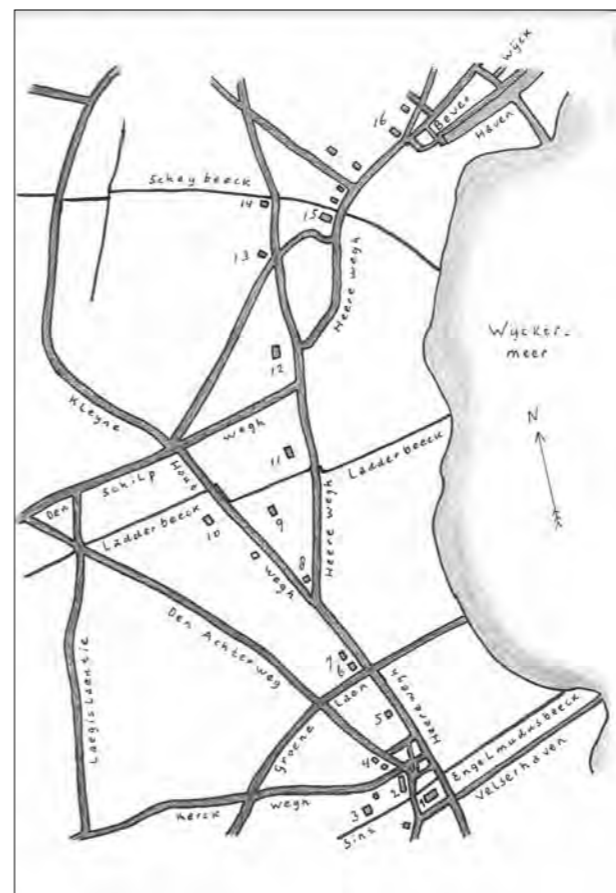
013
Het gebied ten noorden van het dorp Velsen met daarin aangegeven de plaatsen van de boerderijen en de belangrijke gebouwen uit die tijd. J. Morren, naar de kaart gedeelte van de kaart van "t Hoogh-Heemraetschap van de Uytwaterende Sluysen in Kennemerlandt ende West-Vrieslandt", kopergravure naar Johannes Dou, 1683. Origineel: ASHER Rare Books A. Asher & Co. B.V.

- 1 De kerk
- 2 De hofstede 's Gravenlust (voormalige boerderij)
- 3 De hofstede Velserbeek (voormalige boerderij)
- 4 De boerderij Meerzicht
- 5 De Crommehofstede (voormalige boerderij)
- 6 Het huis of de boerderij van Gerrit Fredericksen
- 7 De hofstede de Groenepoort (voormalige boerderij)
- 8 Het huis Emaus
- 9 De hofstede Schoonoord (voormalige boerderij)
- 10 De blekerij bij Watervliet
- 11 De hofstede Watervliet
- 12 De hofstede Schulp (voormalige boerderij)
- 13 De Hofstede Holland op 't Smalst
- 14 De hofstede het Blauwselhuys
- 15 De hofstede Scheijbeek
- 16 De hofstede Akerendam

011
Gezicht door de Zuiderdorpstraat op het huis 's Gravenlust, kort na 1907. Foto Archiefdienst voor Kennemerland, Kennemer Atlas.

012
De voormalige bijgebouwen van 's Gravenlust aan de Torenstraat. Foto J. Morren 1980.

De boerderij Meerzicht, Meerschoef en van Weelderren

De boerderij van Cornelis Dirckzoon is één van de opvolgende boerderij die genoemd wordt in het kohier van 1584. Zijn boerderij wordt beschreven als zijn "eigen zaet als huijsinge erve en zijn toebehoeren met 5 morgen lants gelegen opte meer". Hij gebruikte de boerderij en het land zelf. Met het land "op te meer" wordt land bij het Wijkermeer bedoeld dat lag in de Meerweijden ten westen van de Heerenwech. Verder gebruikte hij 3 percelen eigen land, waarvan 1 perceel lag in Aercom (het Adrichemertende gebied). Ook gebruikt hij 5 percelen gepacht land. Ook hier is het duidelijk dat het om een boerenbedrijf ging.³⁸ In de periode hierna is deze boerderij in de archieven niet te volgen, maar mogelijk lag deze boerderij ruim ten noorden van het latere 's Gravenlust, op de plaats van de boerderij die later de naam Meerzicht zou krijgen. Als we op basis van patroniem de naam Cornelis Dirckzoon volgen, dan waren er in 1663 erfgenamen van ene Dirck Cornelisse die een bezit had ten noorden van een huis. Dit huis kunnen we met gegevens uit 1670 lokaliseren in de hoek van de Rooswijckerkerckwech en de Kerckwech, de voormalige Adrichemkerckwech.³⁹ Dit huis was in bezit van Dirck Teunis.⁴⁰ De Rooswijckerkerckwech liep tussen het dorp Velsen en het gebied waarin een stuk land lag met de naam Rooswijk. Later lag in deze omgeving de hofstede Rooswijck. De weg ontleend zijn naam aan het feit dat het verbindingweg was tussen de kerk in het dorp en Rooswijk. Later kreeg deze de naam Agterweg. Op de kaart uit 1683 zien we dat op de hoek van de Achterweg en de Kerckweg twee gebouwen worden weergegeven, één hiervan is de boerderij.

Pas in 1695 kunnen we weer de draad oppakken van de geschiedenis van deze boerderij. In dit jaar verkochten de voogden over Cornelis Arentsen of Aerden en Jacob Claes van de Camer een boerderij aan Tijs Dircksen. In het oosten lag de Buerwege. Uit het vervolg van de geschiedenis blijkt dat dit de Agterweg was en dat dit de boerderij is die we later kennen als de boerderij Meerschoef. De benaming Buerwege of Buerweg werd in de 17 en 18^e eeuw veel gebruikt. Hiermee werd bedoeld een weg die tussen de bezittingen van twee eigenaren doorloopt die burens van elkaar waren. In het noorden en zuiden werd het huis begrensd door de bezittingen van Pieter de Graaff, de eigenaar van de hofstede 's Gravenlust. Het huis werd verkocht voor 290 gulden. Opnieuw werd er geen land meeverkocht.⁴¹ De nieuwe eigenaar kocht diverse percelen aan in de omgeving van de boerderij en in de Velserbeekpolder, maar het zijn alle kleine percelen, wat duidt op een kleinschalige bedrijfsvoering.

Tijs Dircksen was getrouwd met Marritie Claes en kwam voor 1699 te overlijden. Op verzoek van zijn weduwe werd ten behoeve van de boedelverdeling door de schout en schepenen van Velsen in 1699 een inventaris opgemaakt van het bezit. Deze inventaris op de volgende bladzijde geeft een goed zicht op de omvang van het bedrijf en een beeld van de welstand.

<i>Onroerende goederen</i>	<i>Gelde par Cassa</i>		
<p>Eerst een morgen landt genaamt Tusschenbeecke gemeen met Jan Sluijs (dit land lag tussen de Tusschenbeeck en de Engelmundusbeeck aan het Groenelaantie, de huidige Tussenbeeksweg).</p> <p>Item 3 hondt genaamt de Woert gelegen aan de Kerckwegh (zal in de nabijheid zijn van de boerderij).</p> <p>Item 5 hondt de Hader gelegen in Velserbrouck gemeen (gezamenlijk) met Juffrouw van der Werff.</p> <p>Item een hujs ende erve staande ende gelegen in de Kerckbuijrt.</p>	<p>Eerst 81 ducaton is 255 gulden. 20 daalders tot 30 gulden. 6 a 3 guldens 18 gulden 36 goede schellinge 10 gulden 16 stuivers 6 halve en een hele rijcxdaalder 10 gulden 50 sestalve 13 gulden 15 stuivers</p> <p><i>Goude specie</i> 2 halve goude dicatons 15 gulden Samen 352 gulden 14 stuivers</p> <p><i>Paarden en koeien</i> Een paard 3 koeien 1 pinck 1 mestkalf 4 enden (eenden?)</p> <p><i>Bougereetschap (landbouwgereedschap)</i> Een wagen Een halve waaijer(?) 3 melkketels 1 waterketel Voorts emmers, moude, karnvaaten en t geene verders tot de bouwneeringe is behoorende</p> <p><i>Inboedel</i> 3 beddens 4 kussens 5 deeckens 2 beddekleeden 2 kassen (kasten) 1 kist 2 tafels 1 voetbank 1 klockerlogie (staande of hangende klok) 1 partij aardewerk 2 schoorsteenkleden 7 gardijnen 3 valleties (kleine gordijntjes) 17 laackens 4 servetten 3 tafellaackens 8 paar sloupen (slopen) 7 peulelaackens (kussen overtrekken) 6 sacken 3 persdoecken</p>	<p>1 kaasdoeck 1 tafelldeet 1 kistkleet 2 meelvaaties 3 bancken 1 kleerrack (kierenrek) 1 schottelrack 2 tinne schottel 1 tinnekom 1 tinnekan 1 partij turff en hout 1 vlonder 1 partij strooij en riet 1 kuyj gerst 1 isere podt (ijzeren pot) 8 stoelen 1 schut (schot of opbergplaats) 1 vleijsvat (vleesvat) 1 hengel 1 hangijser 1 kruijwagen 1 dijckwagen 1 wastobbe 1 rack met 12 lepls</p> <p><i>Lasten van den boedel</i> De ordinaires verpondinge van den jaare 1698 ter somme 97 gulden 18 stuivers. Den 100e penning van de jaare 1698 23 gulden 19 stuivers 12 penninge. Den 100e penning van de jaare 1699 23 gulden 19 stuivers 12 penninge. T zout en zeep van den jaare 1698 18 gulden 15 stuivers 10 penninge. T zout en zeep 1699 8 gulden 17 stuivers 10 penninge. T schrevelgelt(?) van de jaare 1698 3 gulden. Jacob Colffmacker voor de mist (mest) 35 gulden. Een jaar huijrt voort Cortlandt 12 gulden.</p> <p>De doot schulden De doot schulden van Tijs Dircksen sijn de somma van 88 gulden 15 stuivers. Tijs Dircksen heeft gemaackt aan Grietie Gerits de somma van een hondert gulden.</p> <p>Aldus gedaan en geïnventariseert bij ons onderschreven schout en schepenen van de dorpe van Velsen ten huijse van voornoemde Marritie Claas op den eersten julij 1699.⁴²</p>	

Uit de inventaris is op te maken dat het een kleinschalig boerenbedrijf was waar zowel vee werd gehouden als landbouw werd bedreven. Het echtpaar had voor die tijd gezien een redelijke welstand. De boedel werd als volgt verdeeld:

Aan Marritie Claas:

Het huis en het erf in de Kerckbuert waar zij in woont.
990 gulden die uit de inboedel kwam.
100 gulden die Tijs aan haar vermaakt had.
Verder moet zij de 88 gulden betalen voor de begrafenis van Tijs.

Aan Dirck Willemsz:

Een stuk land genaamt het Cortland dat ten zuiden van de Kerckwegh lag.
Het land de Woert dat ten zuiden van de Kerckwegh lag.
Het land de Tusschenbeecke, een gezamenlijk bezit met Jan Sluijs, dat ten zuiden lag van het Groenelaantie.
12 gulden die Marritie aan hem moest uitkeren van haar huis.
De gelden die nog ontvangen moesten worden van Jan Garbrantsen Broersen, Arent Engels, Freeck Gerritsen Jonge, hiervan ontving Marritie 36 gulden.
De opbrengst van de oogst en de huur van het Cortland werden respectievelijk voor de helft verdeeld over en door beide ervende partijen betaald.
De overige schulden die er zijn of nog komen mogen niet ten laste komen van Dirck Willemz maar moeten betaald worden door Marritie.⁴³

Hiermee is de verdeling van de boedel afgedaan, het is niet duidelijk of de genoemde Dirck Willemz een zoon is van Tijs en Marritie, mogelijk is hij een lid uit de naaste familie. Marritie was na de dood van Tijs al snel hertrouwd met Tijs Cornelisse. Zij verkochten in 1699 een stuk land genaamt de Brondel dat lag bij het Groenelaantie aan Drick Willemz.⁴⁴ Hoelang Marritie de boerderij in bezit hield is niet duidelijk. In 1730 was Jonkvrouw Jacoba Adriana de Graaf de eigenaresse van de boerderij, zij was de eigenaresse van de hofstede 's Gravenlust.⁴⁵ In 1742 verkocht zij de boerderij en 's Gravenlust aan Hendrik Ter Smitten die eigenaar was van de hofstede Velserbeek.

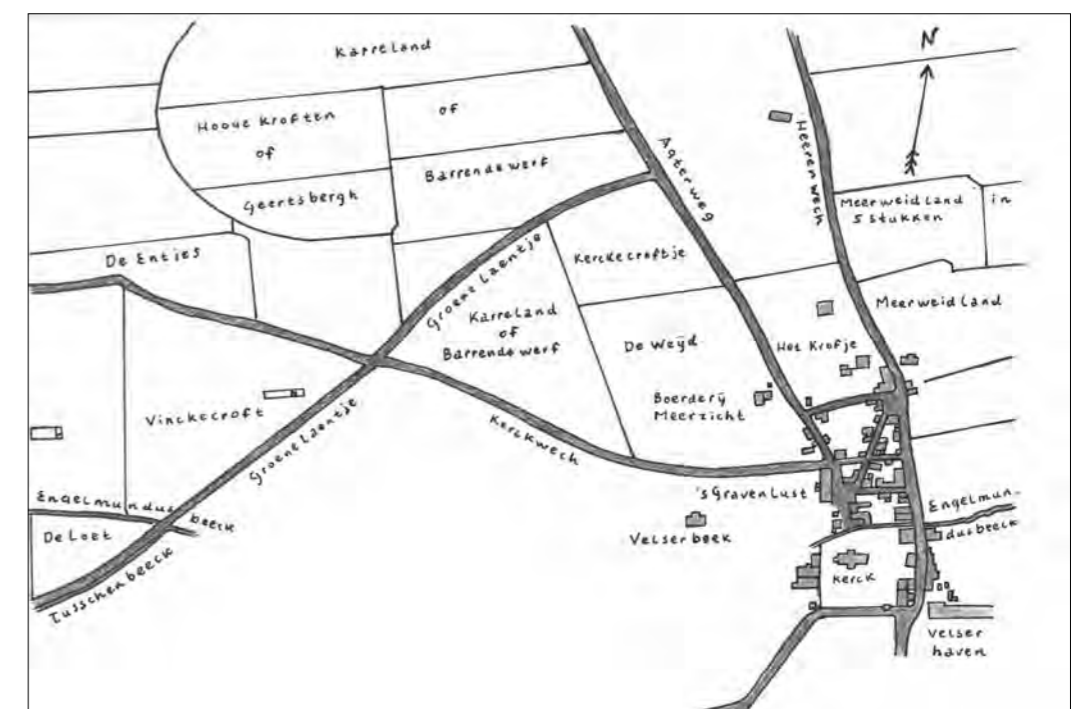
Bij de boerderij hoorde 3 morgen weiland. De boerderij werd toen verhuurd aan Jan Pieterzoon Westgeest. In het zuiden lag de Kerckwegh, in het westen het Groenelaantie en in het oosten de Agterweg.⁴⁶ De boerderij bleef bij Velserbeek behoren tot 1762. In dit jaar verkocht Anna Maria Huijgens, de weduwe van Hendrik ter Smitten junior, de boerderij en de bijbehorende landerijen aan Hendrik Veltmaat en Gerrit Bantzen voor 2.550 gulden. Het geheel werd omschreven als een welgelegen boerenwoning met woonhuis, erf, werf, tuin en schuur. Het woonhuis bestond uit vier vertrekken met alle vereiste gemakken, een melkkelder, combof of zomerwoning. Daarbij een stal voor 28 koeien en/of vaarsen en 2 paarden. Een hooihuis met een bergruimte voor hooi, voldoende voor 17 koeien, met daarin een dorsvloer en wagenhuis. In de schuur was een varkenshok aanwezig. Bij de boerderij lag het perceel De Weid en het Karreland, ook wel genoemd het Kerckcroftje, groot 4 morgen en 410 roeden.

In het noorden lag het Groenelaantie, in het oosten de Agterweg en in het zuiden de bezittingen van Jan Menten, Barent Kromhout en de weduwe van Abraham Hoboken.

Aan de kopers van de boerderij werd ook nog verkocht een stuk weiland genaamt het Karreland en de Barrendewerf, groot 4 morgen, voor 1.110 gulden.

Verder werd verkocht aan derden:

- Een weiland genaamt het Krofje,
- Een stuk Meerweidland,
- Een stuk Meerweidland verdeeld in vijf stukken, dat lag voor de hofstede Wijkeroog,
- Een grote partij land verdeelt in 8 stukken, genaamt de Mastenbroeken, Keijcroft en de Hoogekroften (ook bekend als de Geertsbergh),
- Een stuk bos met eiken en elzen hakhout genaamt de Entjes,
- Twee stukken weiland van ouds drie stukken geweest, genaamt het Kleine Lagentje en de Lages,
- Drie stukken weiland genaamt de Goedkopen met daarop een vinkenbaan,
- Twee stukken weiland genaamt de Loet en Tusschenbeecken,
- Een eikenbos genaamt de Koekoekscroft,
- Een weldoortimmerd huis met erf bezuiden het rechthuis in het dorp Velsen,
- Een groot hecht en wel doortimmerthuis met erf, werf, tuin en voorzien van diverse vertrekken, dat in tweestukken werd bewoond door Cornelis Schuijt en Pieter Kermis die gezamenlijk 62 gulden huur per jaar betaalde.
- En als laatste drie stukken land in de Velserbroekpolder.⁴⁷

014

Een kaart met een impressie van de ligging van de boerderij met en deel van zijn landerijen in 1762. J. Morren, naar de kaart uit 1683, naar het minuutplan uit 1832 en de beschrijvingen van de percelen in de transportakte uit 1762.

Uit de voorgaande beschrijving maken we op dat het om een voor die tijd groot boerenbedrijf ging waarop de veehouderij en de landbouw werd bedreven. Tevens waren er veel percelen land verbonden aan de boerderij, mogelijk werd een deel van deze percelen verpacht aan derden. De nieuwe eigenaren Gerrit en Hendrik, die beide in Amsterdam woonden, gingen het boerenbedrijf ook gebruiken als een klein zomerverblijf. In 1751 en 1763 werd de verponding verhoogd voor verbetering (verbouwing) van de gebouwen. De boerderij zal bij verbouwing in 1751 de plattegrond hebben gekregen zoals we die kennen van de brandweerkartaal uit 1760. We mogen er van uitgaan dat in 1763 de boerderij opnieuw werd verbouwd en dat tegen de oostzijde van de boerderij een herenhuis werd gebouwd. Het geheel zal toen de plattegrond hebben gekregen zoals die afgebeeld werd op het kadastrale minuutplan uit 1832.⁴⁸

Hendrik Veltmaat en Gerrit Banten geven aan het geheel de naam Meerzicht. In die tijd was de bebouwing ten noorden van het dorp nog minimaal zodat vanaf het wat hogere herenhuis op het Wijkmeer meer gekeken kon worden. Hendrik Veltmaat had in 1765 geen behoefte meer aan deelname in het zomerverblijf en verkocht zijn helft voor 3.660 gulden aan Jan van Eck die oud schepen was van Velsen. Het geheel werd beschreven als een boerenwoning genaamd "Meersigt" met daarbij een woonhuis en een herenhuis, een erf, werf, tuin, boomgaard, schuur en verder getimmerde. Daarbij behoorde een stuk weiland genaamd de Weid en Karreland of het Kerckcroftje. Als laatste nog een stuk weiland genaamd het Karreland en de Barrendewerf achter de hofstede Wijkeroog.⁴⁹

De vrouw van Jan van Eck, Klaasje van der Wiel, kwam te overlijden waarna hij zijn deel in Meerzicht verkocht aan zijn zoon Evert van Eck. Maar die verkocht zijn deel al in 1769 door aan Gerrit Banten waardoor die alleen de eigenaar werd. Het Karreland en de Barrendewerf waren bij deze verkoop niet betrokken. Voor de helft in het gezamenlijke bezit betaalde Gerrit 1.800 gulden.⁵⁰

Gerrit Bante verkocht de boerderij met herenhuis en de bijhorende landerijen, de Weid en het Karreland of het Kerckcroftje in 1785 aan Jonkvrouw Elisabeth Dedel uit Amsterdam, voor 6.000 gulden. De naam Meerzicht werd niet meer gebruikt; die werd toen gebruikt voor een hofstede aan de Heerenwech. De jonkvrouw ruilde grond met Johan Goll van Franckenstein waardoor deze laatste de gelegenheid kreeg om de Kerckweg ter hoogte van de Weid en het Karreland te verleggen naar het noorden, wat in 1788 werd uitgevoerd. Hiervoor vroeg hij in dat jaar toestemming aan schout en schepenen van Velsen, die hij verkreeg. Zoals gebruikelijk in die tijd schonk hij aan de gereformeerde kerk en de Roomse armen in Velsen een bedrag van 70 gulden. Hierdoor kwam de Kerckweg dicht bij de boerderij te liggen en ging deze aansluiten op de weg die wij later kennen als de Noorderdorpstraat.⁵¹ De jonkvrouw hield de boerderij met toebehoren niet lang in bezit. In 1787 verkocht zij het geheel aan Daniël. Deze was een rustend predikant van de gereformeerde kerk in het dorp Velsen (de huidige Engelmunduskerk). Hij woonde op de hofstede Meershoef ten oosten van de boerderij en was getrouwd met de niet onbemiddelde Geertruij van Veen.⁵²

Daniël van Diepen bracht ook een verandering aan in een weg bij de boerderij. In 1791 vroeg hij toestemming aan de schout en schepenen van Velsen om de Agterweg te verleggen naar het westen. Hij wilde hiermee bereiken dat de boerderij en zijn hofstede Meershoef één geheel gingen vormen. Hij kreeg toestemming, waarmee de weg aan de westkant van de boerderij kwam te liggen. Hij deed niet mee aan de gewoonte om hiervoor een bedrag te schenken de armen in Velsen.⁵³ Na het overlijden van

015
Het voormalige herenhuis naast de boerderij aan de Torenstraat 18.

zijn vrouw verhuisde hij naar Haarlem en in 1793 verkocht hij de hofstede Meershoef en de boerderij aan Johannes de Haas uit Amsterdam. Voor het geheel ontving hij 1.800 gulden. Nog steeds behoorde de Weid en het Karreland bij de boerderij.⁵⁴ Hierna verwisselde de boerderij een paar keer van eigenaar. In 1802 werd Goverd Lubs de eigenaar van de boerderij en de hofstede Meershoef die hij kocht voor 12.000 gulden. Goverd Lubs hield de boerderij in bezit tot 1806, in dit jaar verkocht hij die aan Agnis Maria Geelvinck, de weduwe van Daniël Hooft Gerrit zoon van Vreeland voor 2.000 gulden. Agnis Maria was in het zelfde jaar al eigenaresse geworden van de hofstede Meershoef zodat de boerderij weer herenigd werd met Meershoef.⁵⁵ Uit het huwelijk van Agnis Maria en Daniël kwamen geen kinderen voort. Hierdoor ging na hun overlijden de hofstede en de boerderij over naar haar dochter Margaretha Livina Geelvinck. Deze was getrouwd met Henrik Hoefft, de heer van Velsen en Santpoort en eigenaresse van de hofstede Watervliet. Hun dochter Sussana Isabella werd de opvolgende eigenaresse van Meershoef en de boerderij. Zij was getrouwd met Pieter Elias Pieterzoon.⁵⁶ In 1832 werden de percelen op de hofstede en de boerderij in het kadaaster als volgt beschreven:⁵⁷

Sussana Isabella Hoefft huisvrouw van Pieter Elias Pieterzoon.

Sectie C, perceel:

45 hooiland

46 „

47 weiland

48 „

49 hooiland

50 „

Sectie H, perceel:

150 weiland

181 Koepel

182 kersen boomgaard

183 tuin

184 heerenhuis erf

185 tuin en boomgaard als boomgaard

186 huis en erf (boerderij Meerzicht of Meershoef)

187 schuur

188 plaats als grond van vermaak

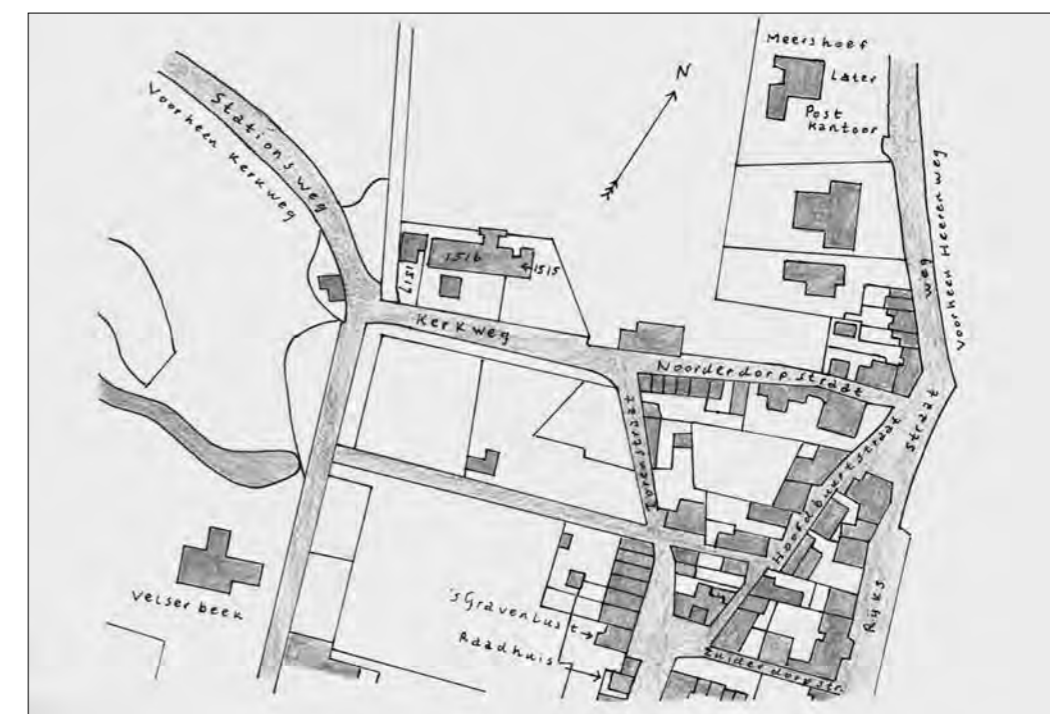
189 menagerie en schuur grond van vermaak

190 stal en tuinmanswoning

De Weid en het Karreland behoren dan niet meer bij de boerderij. We zien in het overzicht van de percelen dat er enkel nog hooi en weiland behoorde bij de boerderij. Dit zal inhouden dat er geen land-

016
De hofstede Meershoef met boerderij en landerijen in 1832. J. Morren, naar het kadastrale minuutplan uit 1832 door F.J. Nautz.

017
De boerderij en zijn omgeving na het gereed komen van de twee woningen in 1866. Perceel 1515 het voormalige herenhuis. Perceel 1516 de boerderij met de hooiberg. Perceel 1517 de twee bijgebouwde woningen. J. Morren, naar de kadastrale wijzigingskaart uit 1867.

bouw meer werd bedreven op het boerenbedrijf, maar zeker weten we dit niet, daar het bouwland in die tijd gehuurd zou kunnen zijn.

In 1835 en 1836 verloor Pieter Elias zijn vrouw en drie zoons door een ziekte die in die tijd de tering werd genoemd, en die nu tuberculose wordt genoemd. Drie andere kinderen waren al eerder aan de ziekte overleden. Alleen zijn dochter bleef gespaard voor deze ziekte. In 1837 hertrouwde Pieter Elias met Sussanna Catarina Six. Hij overleed in 1842. De erfgenamen verkochten de hofstede en de boerderij en andere bezittingen, afkomstig van de hofstede Watervliet, in 1863 aan notaris Chrétien Jean Gerard de Boog die handelde namens zijn opdrachtgever jonkheer Hendrik Teding van Berkhout uit Haarlem. De boerderij werd omschreven als een huismans of boerenwoning met een stal voor 24 koeien en 4 paarden. Verder nog een dors, hooiberg, schuur, kombof, kalveren en varkenshokken, erf, werf, opgaande bomen, houtgewassen en een haag. Bij de boerderij behoorde en apart verhuurde woning met twee benedenkamers, één bovenkamer en een keuken. Dit is het voormalige herenhuis. Bij de boerderij behoorde weer een gedeelte van het Karreland ook wel het Krogie genoemd, en verder nog hooi en weilanden in de Meerweiden. De boerderij had toen de naam Meerschoef, gelijk aan die van de hofstede.⁵⁸

In 1864 liet Hendrik Teding van Berkhout één van de gebouwen bij de boerderij slopen. In 1865 volgde de verkoop van de boerderij en het voormalige herenhuis aan Reinier Rutte, een landbouwer die oorspronkelijk uit Bloemendaal kwam. deze betaalde 3000 gulden voor het geheel.⁵⁹ Reinier was getrouwd met de uit Schoten komende Catharina Kors. Uit hun huwelijk kwamen voort Anthonij in 1826, Adriana in 1828, Marselis in 1829, Margaretha in 1831, Nicolaas of Klaas in 1832, Neeltje in 1833, zij kwam na 6 maanden te overlijden, Gerrit in 1834, Cornelia of Neeltje in 1835, Johannes in 1837 en Catharina in 1838. Het gezin woonde op de boerderij Slingermuur op de huidige hoek van de Zeeweg en de Heerenduinweg in IJmuiden. Verder was Reinier nog in het bezit van een boerderij aan de Straatweg in Santpoort. Het echtpaar overleed in 1866; Catharina op 64 jarige leeftijd en Reinier op 63 jarige leeftijd. In het jaar van hun overlijden kwam de bouw van twee woningen gereed die in hun opdracht waren gebouwd ten westen van de boerderij Meerzicht.

De nog levende kinderen gingen over tot de verdeling van de bezittingen van hun ouders. De boerderij Slingermuur werd aan Gerrit bedield en de boerderij aan de Straatweg in Santpoort ging naar Anthonis. De boerderij met het voormalige herenhuis kwam toe aan Hendrik. De overige kinderen kregen hun deel uit de geschatte waarde van de onroerende goederen uit de erfenis.

In dit jaar werd het voormalige herenhuis vergroot.⁶⁰ Gerrit had geen interesse voor de boerderij en het woonhuis of hij kon het financiële part waar zijn broers en zusters recht op hadden niet opbrengen, want nog in het zelfde jaar verkocht hij het geheel. De nieuwe eigenaar van de boerderij en het voormalige herenhuis werd Gerrit Houtgraaf. Deze was tuinder en woonde op de hofstede Meervliet ten zuiden van het dorp Velsen. Hij betaalde voor het geheel 1900 gulden.⁶¹ Gerrit was niet onbemiddeld want hij had meerdere bezittingen in Velsen. In 1849 was hij op 29 jarige leeftijd getrouwd met de 10 jaar oudere Johanna Verheije. Maar met dit huwelijk ging het niet goed en in 1868 scheidde het echtpaar. Gerrit zal in zijn huwelijk een scheve schaats hebben gereden door een buitenechtelijk relatie aan te gaan met de jongere 41 jaar oude Hanna Elisabeth Vrije. De dikke buik van Hanna gaf aan dat Gerrit zijn huwelijkse trouw had gebroken, wat in een klein dorp als Velsen niet onopgemerkt was gebleven. Nog in de maand van zijn scheiding trouwde hij met haar. Dat er haast was geboden voor dit huwelijk bleek

018
Het Dorpsplein in Velsen, rechts het Rechthuis met daarachter de woning van Klaas van Weelderen. Foto Noord-Hollands Archief, Kennemer Atlas.

toen in de maand daarop Hanna Elisabeth een dochter ter wereld bracht. De dochter kreeg de naam Femmetje. Gerrit zal met zijn ex echtgenote en financiële regeling hebben getroffen, want in het zelfde jaar verkocht hij de boerderij en de twee woningen ten westen van de boerderij aan Klaas van Weelderen. Van deze verkoop is alleen het jaartal te vinden in de archieven; van een verkoopakte ontbreekt ieder spoor. Gerrit behield het voormalige herenhuis. In 1870 werd de tweede dochter geboren die de naam Alida kreeg. Gerrit overleed relatief jong op 52 jarige leeftijd in 1872. Op het voormalige herenhuis kom ik nog terug.

We volgen Klaas van Weelderen. Hij was in 1854 getrouwd met Elisabeth Cloot. In 1859 was hij in bezit gekomen van een huis ten zuiden van het rechthuis in het dorp Velsen, kadastraal bekend als sectie H perceel nummer 237. Ten zuiden van het huis stroomde de Engelmundusbeek. We mogen aannemen dat Klaas hier woonde en van hieruit verhuisde naar de boerderij. Hij hield het huis aanvankelijk wel in bezit. Uit het huwelijk van Klaas en Elisabeth komen voort Dirk in 1854 die na 3 weken overleed, een tweede Dirk in 1855 die in 1858 op bijna driejarige leeftijd overleed, Christiaan in 1857, Clasina in 1859, Hermina Geertruida in 1862 die in 1864 op 2 jarige leeftijd overleed, Wilhelmina Geertruida in 1864.

Klaas verkocht de twee woningen ten westen van de boerderij in 1867 aan Hendrik van Roosmaalen. In 1883 volgde de verkoop van het huis ten zuiden van het rechthuis.⁶² Elisabeth overleed in 1893 op 69 jarige leeftijd. Klaas was in gemeenschap van goederen getrouwd dus de boedel moest nu verdeeld worden tussen hem en zijn kinderen. De boerderij werd toebedeeld aan zijn zoon Christiaan. Klaas en de overige kinderen kregen hun deel uit de waarde van de boerderij. Christiaan was in 1893, op 35-jarige leeftijd getrouwd met de 24 jarige Jacoba Jacomina Kodde. Klaas ging na het overlijden van zijn vrouw samenwonen met de weduwe van H. Glooienstein aan de Wijkerstraatweg 53 in Wijkeroog, het huidige Velsen-Noord. Klaas overleed in april 1908 op 76-jarige leeftijd.

Christiaan kwam in dat jaar voor de taak te staan om de boerderij te herbouwen omdat die in het jaar dat zijn vader overleed, in maand juni geheel afbrandde. De brand die woede werd aangewakkerd door een stormachtige westenwind die de vonkenregen van het brandende rieten dak over het dorp Velsen blies. De omgeving liep ernstig gevaar. Om het gevaar het hoofd te kunnen bieden werd de brandweer uit het dorp geassisteerd door de brandweer uit IJmuiden. De brandweer had toen nog eenvoudige blusmiddelen. Een handbediende zuigperspomp moest het water uit het kanaal zuigen en naar de plaats van de brand persen. Daar stond een handbediende perspomp die in staat was om een ferme waterstraal te geven voor het blussen van de brand. De bediening van de pompen werd om het kwartier afgelost. Door de inzet van de brandweer bleven het voormalige herenhuis dat tegen de boerderij was gebouwd en de omgeving gespaard.⁶³ De boerderij werd herbouwd ten zuiden van de afgebrande boerderij en kwam vlak langs de Noorderdorpstraat te staan. De gewelfkelder van de boerderij bleef bewaard, die werd in gebruik genomen als opslagruimte voor de voerbieten voor het paard. Het gezin had zich bij de brand ternauwernood kunnen redden en verloor alle bezittingen. Daarbij was ook het dagboek van grootvader Dirk dat hij angstvallig zuinig bewaard had. Zijn grootvader had het verhaal erin opgeschreven van zijn tocht naar Rusland met de Grande Armée van Napoleon. Deze tocht, in 1812, was een veldtocht tegen Rusland die werd ingezet met 600.000 man, afkomstig uit een groot deel van Europa. Napoleon had met grote verliezen uiteindelijk Moskou binnen weten te trekken. Maar de Russen capituleerden niet en vanwege de dreigende winter moest Napoleon zich terugtrekken uit het brandende Moskou. In de hevige winterkou moesten de troepen zich verplaatsen over de rivier de Belezing, wat een rampzalige overtocht werd. Uiteindelijk keerde Napoleons leger met circa 20.000 overlevenden terug, waaronder dus Dirk van Weelderen.⁶⁴

Uit het huwelijk van Christiaan en Jacoba Jacomijn kwamen voort Klaas in 1894, Pieter in 1895, Elisabeth in 1896, Christiaan in 1898 en Maatje in 1899. Christiaan overleed in 1920 op 61 jarige leeftijd en Jacoba Jacomijn overleed in 1948 op 79 jarige leeftijd. Hierna gingen de kinderen over tot de scheiding en verdeling van de boedel van hun ouders. Christiaan kreeg de boerderij toebedeeld waarvan de waarde werd geschat op 11.000 gulden. De overige kinderen kregen van deze geschatte waarde hun gerechte deel.⁶⁵ Christiaan was in 1925 getrouwd met Elisabeth Alida Albers. Uit hun huwelijk kwamen 6 kinderen

019
De boerderij van Weelderen rond 1907. Foto Noord-Hollands Archief, Kennemer Atlas.

020
De ruïne van de afgebrande boerderij. Foto Noord-Hollands Archief, Kennemer Atlas.

021
De herbouwde boerderij, Foto ter beschikking gesteld door de heer en mevrouw van Weelderen, Hofgeesterweg 8, Velsbroek.

voort. Dit waren Jacoba Nellie in 1928, Christiaan in 1929, Nelly Jacoba in 1938, Marianne Alida in 1940, Pieter in 1941 en Albert in 1942.

In de Tweede Wereldoorlog kwam het dorp Velsen in het zogenaamde spergebied te liggen. Veel inwoners werden gedwongen geëvacueerd. Het gezin van Weelderen mocht op de boerderij blijven wonen in het kader van de voedselvoorziening. Christiaan overleed in 1964 waarna de boerderij in vruchtgebruik overging naar zijn weduwe en werden de kinderen de mede erfgenamen.

De naam van de Kerkweg werd rond deze tijd gewijzigd in Torenstraat. Pieter had het boerenbedrijf overgenomen en hield zich bezig met de veehouderij en hij huurde de boerderij van zijn moeder. Dit zou zo blijven tot de sloop van de boerderij in 1969. De koeien werden geweid op weilanden in de Meerweiden die zij zelf in bezit hadden. Hierbij behoorde weiland dat lag bij het huidige terrein van de Rijn Unie aan de Amsterdamseweg.

Pieter was in 1967 getrouwd met Hendrikje van der Weerd. Uit hun huwelijk kwamen voort Anja in 1970, Erika in 1972 en Susanne in 1976. In 1968 verkocht zijn moeder de boerderij aan het ministerie van Verkeer en Waterstaat omdat de boerderij in de weg stond voor de verbreding van het Noordzeekanaal. De boerderij werd in 1969 gesloopt en ter plaatse kabbelt nu het water van het kanaal.⁶⁶ Hiermee kwam een einde aan deze eeuwenoude boerenlocatie in het dorp Velsen.

Het gezin van Weelderen moest uitzien naar een andere boerderij. Na een verkenning in Friesland werd het uiteindelijk een boerderij aan de Hofgeesterweg nr. 8, in de Velsbroek. Dit was een noodboerderij die na de Tweede Wereldoorlog was gebouwd in het kader van de wederopbouw. Bij deze boerderij werd een nieuwe loopstal gebouwd. Na dit bemoedigend begin kwam er een nieuwe teleurstelling toen het land dat bij deze boerderij behoorde werd opgenomen in het nieuwe recreatiegebied Spaarnwoude. Hierdoor was het niet mogelijk om het bedrijf voort te zetten. Het land werd tegen een schadevergoeding overgedragen aan de Stichting Beheer Landbouwgronden, het latere Recreatieschap Spaarnwoude. Elders een nieuwe start te maken met het boerenbedrijf zat er niet meer in. Pieter ging werken bij de gemeentelijke plantsoendienst, wat in de eerste jaren behoorlijk wennen was. Hij bleef met zijn gezin in de boerderij wonen. Zijn moeder Elisabeth Alida overleed in 1988. Medio 2010 woont Pieter hier nog steeds met zijn vrouw en geniet er van zijn pensioen.

Hierboven van links naar rechts:

022
De stal en het woongedeelte van de herbouwde boerderij in 1967. Foto ter beschikking gesteld door de heer en mevrouw van Weelderen, Hofgeesterweg 8, Velsbroek.

023
De stal en de schuur van de herbouwde boerderij in 1967. Foto ter beschikking gesteld door de heer en mevrouw van Weelderen, Hofgeesterweg 8, Velsbroek.

024
Het erf en de achterzijde van de stal in 1967. Foto ter beschikking gesteld door de heer en mevrouw van Weelderen, Hofgeesterweg 8, Velsbroek.

025
Hooiopslag achter de boerderij. Links Christiaan en rechts zijn zoon Piet van Weelderen. Foto ter beschikking gesteld door de heer en mevrouw van Weelderen, Hofgeesterweg 8, Velsbroek.

026
In de stal van de boerderij circa 1966. Links Hendrikje van der Weerd. Foto ter beschikking gesteld door de heer en mevrouw van Weelderen, Hofgeesterweg 8, Velsbroek.

027
De boerderij aan de Hofgeesterweg. Foto J. Morren, 2010.

028
Het verplaatste voormalige herenhuis van boerderij Meerzicht of Meershoeve aan de Zuiderdorpstraat. Foto J. Morren, 2004.

We komen nu terug op het voormalige herenhuis dat in bezit is gekomen van Gerrit Houtgraaf. In 1870 werd de tweede dochter geboren die de naam Alida kreeg. Gerrit zag zijn dochter niet groot worden, hij overleed in 1872 op 52 jarige leeftijd. Femmetje trouwde in 1891 met Leendert Venus die van beroep koffiehuisbediende was. Alida trouwde in 1898 met Jan de Wit. In het zelfde jaar verkochten Leendert Venus en de gemachtigde van Alida het huis aan Karse Zegel voor 838 gulden. Karse was een koopman die woonde op de Heide, het huidige IJmuiden-Oost.⁶⁷ Hanna of Johanna Elisabeth Vrije overleed in 1900. Nog in het jaar van aankoop verkocht Karse het huis met ruime winst aan de eerder genoemde Klaas van Weelderen voor 1590 gulden. Hiermee waren huis en boerderij weer met elkaar verenigd.⁶⁸ Klaas was toen 65 jaar oud en zal hier zijn gaan wonen waardoor er meer ruimte kwam op de boerderij waar het gezin van zijn zoon Christiaan woonde. In 1904, toen hij 71 jaar oud was, verkocht hij het huis aan Johannes Petrus Böm Nicolaaszoon voor 2100 gulden.

De nieuwe eigenaar was spoorwegbeambte en woonde al in Velsen.⁶⁹ Johannes Petrus hield het huis in bezit tot 1947, toen verkocht hij het aan Hendrik Rozendaal voor 1500 gulden. Hendrik was fabrieksarbeider en woonde in IJmuiden.⁷⁰ Het huis verkeerde toen in sterk verwaarloosde staat. Hendrik restaureerde het huis waarbij de kelder onder het huis werd dichtgegooid en een oude bedstee werd verwijderd. Aan de noordzijde werd een keuken aangebouwd. De schoonzoon van het echtpaar Rozendaal, Cas vanden Bosch, maakte rond 1954 een fraaie gevelsteen die in de voorgevel werd aangebracht. In de gevelsteen werden de naam "Dageraad", een kraaiende haan en een opkomende zon aangebracht. Het echtpaar Rozendaal dacht na de pensionering van de heer Rozendaal nog lang in het huis te kunnen blijven wonen aan de Torenstraat. Maar de verbreding van het Noordzeekanaal verstoerde dit. Toch gloorde er hoop voor het behoud van het huis omdat werd besloten om het afbraakmateriaal te bewaren voor de herbouw van het huis op een andere plaats. Dat het huis toen al op de lijst van Rijksmonumenten stond zal hier zeker toe hebben bijgedragen. Het voormalige herenhuis werd in 1968 herbouwd aan de Zuiderdorpstraat 4. Het echtpaar Rozendaal keerde niet terug naar het huis, dat eigendom werd van de gemeente Velsen. Zij gingen wonen in de Marconistraat te IJmuiden.

Het huis de Dageraad werd na de herbouw door de gemeente verhuurd aan Harrie Hageman. Zijn partner mevrouw Coumou, die arts en homeopaat was, kon uiteindelijk het huis in 1993 van de gemeente kopen. In 1997 verkocht zij het huis aan Franciscus Johannes van Schie en zijn vriend Michael John Walker. Zij bleven hier wonen tot 2001. In dat jaar verkochten zij het huis aan het echtpaar Vonk, dat hier ging wonen. Zij richtten rond het huis een fraaie tuin in die in 2009 werd vervolmaakt met de bouw van een theekegeltje. Zowel tuin als koepel passen bij dit voormalige kleine herenhuis en het geheel is een sierraad voor het dorp Velsen.⁷¹

De Crommehofstede

We vervolgen onze reis langs de boerderijen via de Heerenwech naar het noorden en komen bij de Crommehofstede. Waar de naamgeving van deze hofstede op is gebaseerd is niet duidelijk. Het eerste tot nu bekend gegeven over de Crommehofstede is de vermelding in het belastingkohier van Velsen uit 1584. Toen verhuurde Gijsbert Gijsbertzoon een "zaete huijsinge, erve ende sijn toebehoeren met 1,5 morgen geestland gelegen in de Kerckbuert" aan Neeltgen Aerntsdochter. Neeltgen gebruikte verder nog 4 percelen eigen land en 4 percelen gepacht land.⁷² Ook deze beschrijving duidt erop dat we met een boerenbedrijf te maken hebben. Gijsbert Gijsbertzoon, ook genoemd Gijsbert Gijsbertzoon Borren, was koopman die woonde in Amsterdam en was in 1586 niet zonder schuld. Hij was toen een losrente van 75 gulden schuldig bij Annetten Gijsbertsdochter. Zijn eigendom in de Kerckbuert diende als onderpand en werd beschreven als een huis en hofstede met ongeveer 1,5 morgen land die lag ten noorden van de Kerckbuert. De hofstede lag tussen de Heerweg en de "gemene Zuidweg" of wel de gezamenlijke buurweg, die later de Achterweg werd genoemd. Bij de hofstede behoorden twee stukken land die

lagen in de Meerweiden, in de nabijheid van de hofstede aan de andere kant van de Heerenwech. De stukken land lagen tussen het meer en de Heerenwech en werden in het noorden begrensd door de Groenelaen en in het zuiden door het Cappelrijenland van Maarten Gerdiaens.⁷³ In het kohier van 1584 wordt vermeld dat op het Cappelrijenland het Sinte Engmondshuijsje staat. Dit zal een kapelletje geweest zijn dat te lokaliseren is in het zuidelijk deel van de Meerweiden tussen het Groenlaentje en de Sint Engelmundusbeek. De kapel was geweid aan de heilige Sint Engelmundus die volgens overlevering in de achtste eeuw het evangelie verkondigde in het gebied van de Friezen. Op zijn voorspraak zou bij Velsen het water uit een bron geneeskrachtig geweest zijn voor oor, keel- en neuskwalen. Het water uit de bron stroomde via de Engelmundusbeek langs de kerk in Velsen. Dit water trok veel mensen aan die op zoek waren naar genezing, hierdoor is Velsen eeuwenlang een bedevaartsplaats geweest.⁷⁴ [029]

We mogen aannemen dat Gijsbert zijn schulden niet kon aflossen, want in 1590 werd vermeld dat hij de Crommehofstede bij executie verkocht heeft aan Claes Dirczoon Royer.⁷⁵ Claes verkocht de hofstede in 1591 door aan Aerendt Hendriczoon Brouwer. Aerendt was schepen van Velsen.⁷⁶ De hofstede werd toen omschreven als een hofstede met huis, hooiberg, boomgaard en andere plantage. Bij de hofstede lag 1,5 morgen geestland, het geheel ligt ten noorden van de Kerckbuert. De hofstede werd in het oosten begrensd door de Heerenwech en in het westen door de Buerwech (de Agterweg). De hofstede werd bewoond en verpacht aan Cornelis Bosges. Bij de hofstede behoorde nog een crofte geestland in de Merkis, dat één morgen groot was. Het geestland werd in het westen begrensd door de Buerwech (de Agterweg).

De hofstede werd hierna in opvolgende archiefstukken niet meer benoemd als Crommehofstede. Van de Merkis weten we dat het ligt ten oosten van de Agterweg nabij de Groenelaen. In 1593 verklaarde Aernt Heijndriczoon schuldig te zijn aan Aerent van der Hooch een jaarlijkse losrente van 25 gulden. Als onderpand voor de schuld diende zijn hofstede met het land.⁷⁷ In of kort voor 1608 had Aernt Heijndrick aan zijn zoon Heijndrick Aerentszoon het zuidelijk deel van de grond rond de boerderij cadeau gegeven. Op dit deel liet zijn zoon een nieuwe boerderij bouwen die in 1608 werd beschreven als het nieuwe huis met de hooisluur. Hij liet dit bouwen door Claes Cornelissoo Scheepmaker uit Beverwijk. Voor het bouwen van de boerderij en de leverantie van de materialen, te weten stenen, klak, ijzerwerk en ander materiaal, bracht deze 716 gulden en 10 stuivers in rekening.

In 1618 verkocht Arent Heijndriczoon die zich dan ook Brouwer noemt, een stuk land bezuiden zijn hofstede aan Jacob Jacobssoon dat ongeveer twee hont groot was.⁷⁸ De boerderij was in 1630 in gebruik als woonhuis, Heijndrick had het boerenbestaan achter zich gelaten en was schoolmeester in Velsen geworden. Na het overlijden van Aernt Heijndriczoon Brouwer hadden zijn kinderen en erfgenamen in 1619 nog steeds een schuld, het ging toen om een rente van 100 gulden per jaar die ze schuldig waren aan Wilhelmina van Sonneveld, de weduwe van Dirck Ramp. De hofstede diende als onderpand. Dirck Ramp was de eerder genoemde eigenaar van de hofstede ten westen van het dorp Velsen die later de naam Velserbeek had.⁷⁹ Er werd overgegaan tot boedelverdeling. In het zelfde jaar verkochten zij hun gerechte zevende part in de hofstede aan hun broer en zwager Gerrijt Arontzoon Brouwer. De andere kinderen waren de hiervoor genoemde Heijndrick Aernt of Arontzoon, Neeltje Aronsdochter die getrouwd was met Claes Arontzoon Mandenmaecker die poorter was van Haarlem, Jan Arontzoon die schrijnwerker was en poorter van Haarlem, Brecht Arontsdochter die getrouwd was met Jan Davijdtzoon Bouderingen die balansmaker was en woonde in Rotterdam, Grietgen Arontsdochter die weduwe was van Heijndricks Jacobzoon Olde Botter. De hofstede werd bij de verkoop omschreven als en huis, erf, werf, boomgaard en land en was groot zeven hont. De hofstede werd in het oosten begrensd door de Heerenwech, in het zuiden door het midden van de wal en weg langs de bezittingen van Heijndrick Arontssoon Brouwer, hun broer, die het deel van de hofstede behield waarop hij zijn nieuwe boerderij had laten bouwen. In het westen werd de hofstede begrensd door de Rooswijckerckwech en in het noorden door de bezittingen van Gerrijt Fredricx of ook wel Freecken genoemd. Bij de hofstede hoorde een stuk land op de hoek van de Heerenwech en de Schilpwech dat ten zuiden van de hofstede Schilpen lag. Voor de gezamenlijke zevende parten werd 2.400 Carolus gulden betaald.

Gerrijt bezat al een huis in de Kerkbuert dat hij verkocht aan zijn zwager Dirck Claaszoon Roijer.⁸⁰ Gerrijt Arontzoon breide de hofstede op 10 april 1653 uit door de aankoop van een crofte land genaamd de Droogbeek dat een grootte had van een halve morgen. De croft lag ten noordwesten van zijn hofstede en werd in het oosten begrensd door de Rooswijkerbuijwech en in het zuiden door de Droogbeek.⁸¹ De familie Brouwer hield de hofstede lang in bezit. Pas in 1682 verkochten de kinderen en de kleinkin-

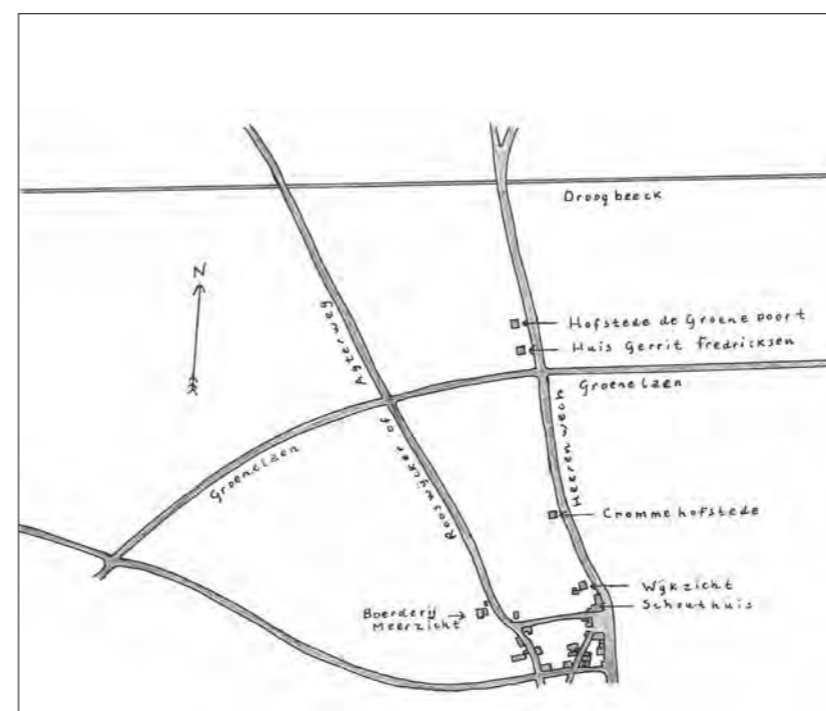
029
Een impressie van de omgeving van de Crommehofstede aan het eind van de 16e eeuw, J. Morren, naar kaarten uit de 17e eeuw en perceel beschrijvingen uit transportakten uit de 16e en 17e eeuw.

deren als erfgenamen van Gerrijt Arontzoon Brouwer hun gerechte drievierde part in de hofstede aan de mede-erfgenamen Gerrit Eymers Brouwer en Grietie Eymers Brouwer voor 1.480 gulden. Grietie was getrouwd met Dirik Geerits. In 1683 verkochten Gerrit Eymers en Dirik Geerits het hofstede-deel door aan Arien Jacobsen voor 1.600 gulden. De hofstede werd toen beschreven als een huis met erf, werf, boomgaard en twee stukjes land die daar aan lagen. Het geheel was rondom beplant met bomen en lag ten noorden van het dorp Velsen. In het westen lag de Agterweg en in het oosten het weitje van de erfgenamen van Gerrit Arontzoon Brouwer die hier nog steeds een klein deel van de hofstede in bezit hadden dat aan de Heerenwech moest liggen. Bij de verkoop was bedongen dat de bomen aan de oostkant van de hofstede zouden blijven behoren bij het weitje aan de oostkant van de hofstede.⁸²

Arien Jacobsen hield de hofstede ongeveer twee jaar in bezit. In 1685 verkocht hij de hofstede aan Cornelis Meershoek. In het oosten hadden de erfgenamen van Gerrijt Arontzoon Brouwer nog steeds het weitje in bezit.⁸³ Na de dood van Cornelis Meershoek ging de hofstede over naar zijn weduwe die de hofstede verhuurde aan Swaantje Heijndrixdochter. Uiteindelijk werd zijn zoon Maarten de eigenaar van de hofstede. Hij veranderde de hofstede in een eenvoudig zomerverblijf en gaf het de naam Meershoek. Na het overlijden van Maarten verkochten de executeurs van zijn testament de hofstede aan Jacobus Trip voor 2.600 gulden. De hofstede bestond toen uit een huis, stalling, boomgaard en plantage, samen ruim één morgen groot. De hofstede werd in het noorden begrensd door de bezittingen van de weduwe van de heer Polsbroek, in het westen door de (Rooswijcker)Kerckwech of Agterweg, in het oosten door de Heerenwech en in het zuiden door de bezittingen van de koper. Bij de hofstede hoorde nog een stuk land dat lag voor de hofstede. Het land is één morgen groot en werd in het noorden begrensd door de bezittingen van de weduwe van de heer Polsbroek, in het westen door de Heerenwech, in het oosten door het Sint Engelmontswetie en in het zuiden door de bezittingen van de schout Jan van Wijk.⁸⁴ Opvallend is dat de hofstede in deze transportakte een buitenplaats werd genoemd; een benaming die in die tijd niet gebruikelijk was.

Jacobus was een zoon van Lucas Trip die eigenaar was van de hofstede Meervliet die lag ten zuiden van het dorp Velsen. Jacobus was getrouwd met Jacoba Margaretha Klopper.⁸⁵ Jacobus overleed in 1728 waarna zijn bezittingen overgingen naar zijn zoon Jan die de hofstede Roos en Beek bezat die lag aan de Heerenwech ter hoogte van Hofgeest. Deze hofstede gebruikte hij als zomer verblijf. Aan een tweede hofstede had hij geen behoefte en hij liet de hofstede ten noorden van het dorp Velsen slopen waarna de grond in gebruik werd genomen als weiland. Dit weiland kreeg de naam de weide van Meershoek.⁸⁶ Dit betekende het einde van de hofstede Meershoek die ooit de naam de Crommehofstede had gehad. Later lag op de plaats van de weide de hofstede Meershoek.

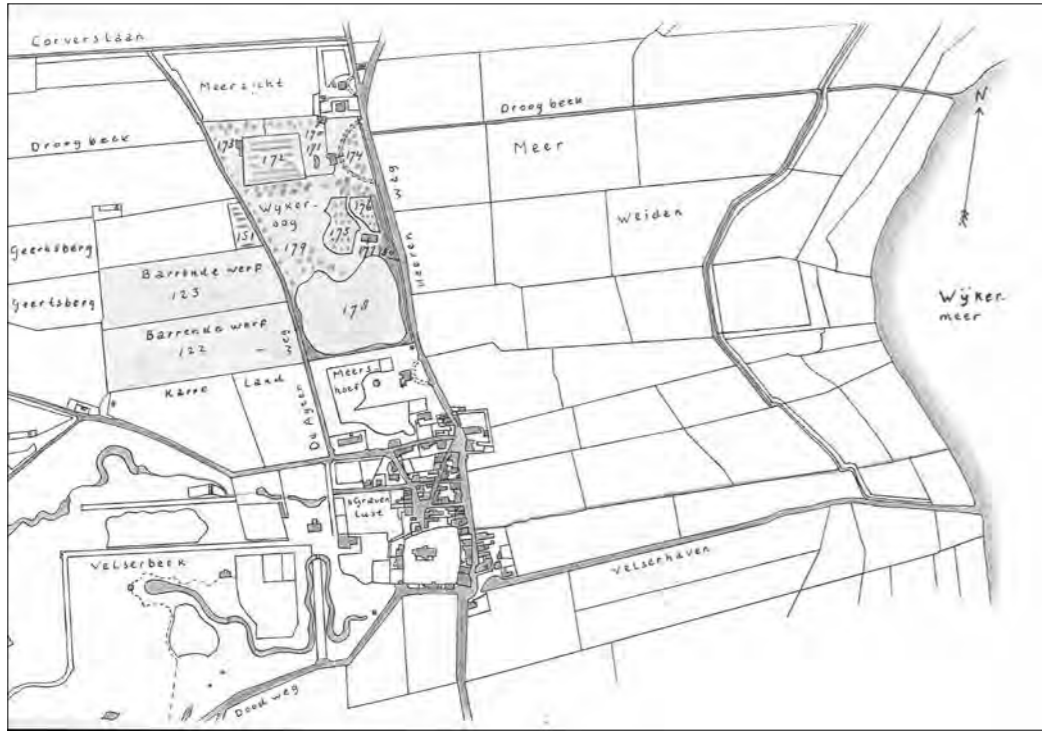
030
De ligging van de hofstede en huis van Gerrit Fredricksen en de hofstede de Groenpoort. J. Morren, naar de kaart van "t Hoogh-Heemraetschap van de Uytwaterende Sluysen in Kennemerlandt ende West-Vrieslandt" door Johannus Douw en de beschrijving in transport akten uit de 17e en 18e eeuw.

De boerderij van Freerck Claeszoon

We volgen opnieuw de Heerenwech naar het noorden toe en komen bij een boerderij die in 1584 werd bewoond door de eigenaresse Neeltgen Gijsberts de weduwe van Freerck Claeszoon. De boerderij werd beschreven als een "saet huijsinge erve met sijn toebehoren met 1,5 morgen geestland gelegen in de Kerckbuert." Verder gebruikte zij 4 percelen eigenland in Aercom, 3 percelen eigenland elders in Velsen en pacht zij 8 percelen land waarvan 2 in Aercom. Zij had dus een vrij omvangrijk boerenbedrijf.⁸⁷ In 1585 verkocht Neeltgen met haar oudste zoon Claes Freerczoon een erf of werf in de Kerckbuert, ten noorden van de kerk, aan Thonis Dirczoon.⁸⁸ Hierna kunnen we de geschiedenis van de boerderij niet meer direct volgen. In het archief zijn over een periode van circa 100 jaar geen transport akten te vinden, we mogen dan ook aannemen dat de boerderij over die periode steeds in erve is overgegaan binnen de familie.

Dit maken we ook op als we de geschiedenis van de Crommehofstede volgen die ten zuiden van de boerderij lag. In 1591 en 1593 werd Neeltgen Gijsberts, toen Neeltgen Freerx, genoemd als begrenzend eigenaar van de Crommehofstede.⁸⁹ Daarna werd in de omgeving van de Crommehofstede haar zoon Claes Freerczoon genoemd in 1618.⁹⁰ Hij zal rond deze tijd overleden zijn want in 1619 werd Gerrit Freerix genoemd als begrenzend eigenaar van de Cromme Hofstede. Hij zal een zoon zijn van Claes Freerx.⁹¹ In 1694 was Gerrit Fredericksen of Freecken weduwnaar, hij had de kinderen Freek en Engel Gerritsen

031
Wijkeroog in 1832. J. Morren, naar het kadastrale minuutplan door F.J. Nautz. Foto Noord-Hollands Archief, Kennemer Atlas.

en verder worden genoemd Anna, Grietie en Claas Gerritsen Jong. In dit jaar verkochten zij de boerderij aan Mejuffrouw Catharina de Vries voor 850 gulden. In het zuiden lag dus de Cromme Hofstede die inmiddels de naam Meershoek had gekregen en in het noorden de hofstede de Groenepoort die al in bezit was van Catharina de Vries. In de akte werd nog vermeld dat de boerderij belast is geweest met een bedrag van 35 gulden per jaar maar dat de betaling van dit bedrag in 1646 was afgekocht.

In 1670 was de boerderij volgens een akte van scheiding van goederen toegekomen aan Gerrit Frecken. In aansluiting op het voorgaande wordt in deze akte nogmaals bevestigd dat de boerderij over een lange periode in bezit is geweest van de familie.⁹² Opvallend is dat bij deze familie de patroniem niet werd toegepast bij de familienaam, wel wordt regelmatig de tweede naam verbasterd.

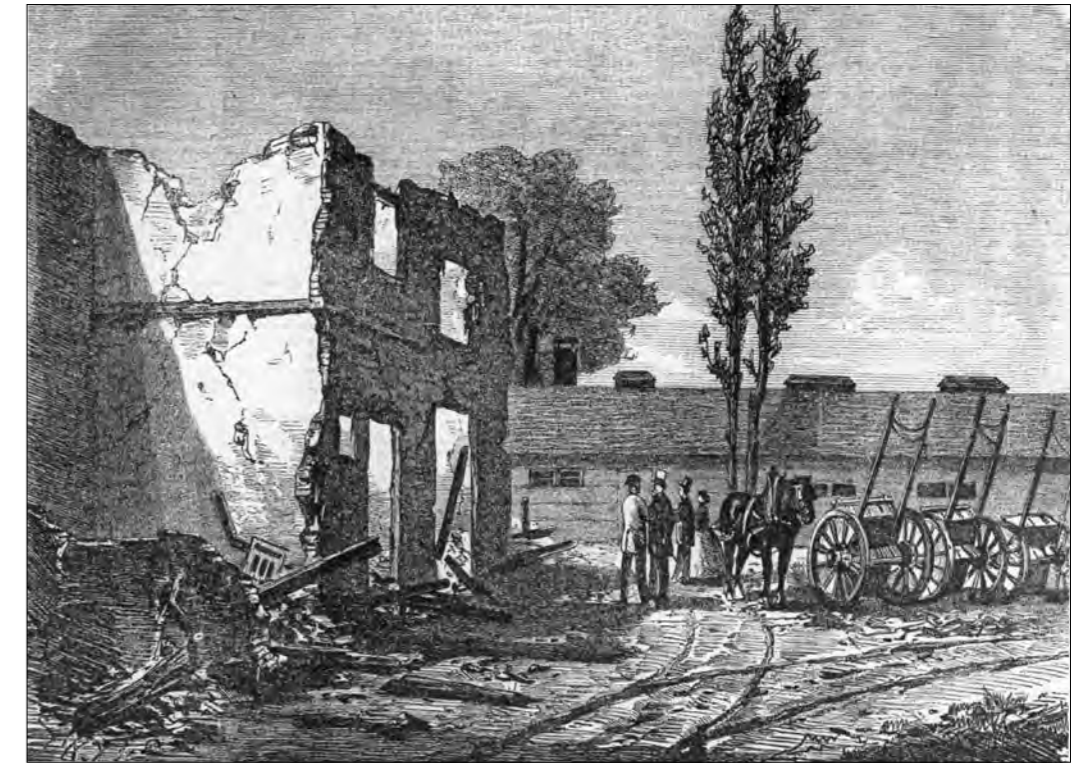
In het noorden lagen de bezittingen van de koopster, dit was de hofstede de Groenepoort. Catharina de Vries voegde de boerderij bij de hofstede de Groenepoort en uit het geheel werd de hofstede Wijkeroog gevormd. De boerderij bleef een deel vormen van de hofstede en werd in de 18^e eeuw vermeld in het verpondingregister onder nummer 191 als *bouwhuijs* en werd door de eigenaars van de hofstede Wijkeroog verpacht aan een boer. Op de hofstede Wijkeroog werd een fraaie landschappelijke tuin aangelegd maar de boerderij bleef gehandhaafd wat paste in het kader van de tuinmode in die tijd. De eigenaar van de hofstede moest binnen de landschappelijke aanleg kunnen genieten van het landleven.⁹³ Op het kadastrale minuutplan uit 1832 werd de voormalige boerderij vermeld als perceel 177, het werd toen beschreven als een tuinmanswoning met stalling. [031] In 1851 verkocht de toenmalige eigenaar van Wijkeroog de hofstede aan Jacob Avis een fabrikant uit Westzaan. De boerderij werd toen beschreven als een tuinmanswoning met koetshuis, paarden en koestalling.⁹⁴ De laatste eigenaar van de hofstede Wijkeroog werd in 1865 de Amsterdamse Kanaalmaatschappij. Bij de tuinmanswoning stond toen een paardenstalling voor het transport ten behoeve van de kanaalaanleg, het boerenbedrijf werd hier niet meer uitgeoefend. Het herenhuis was al in 1757 afgebroken.

In het gebied van de hofstede werden woningen gebouwd en de nog bestaande gebouwen werden gebruikt als bedrijfsgebouwen voor de aanleg van het Noordzeekanaal. In 1868 ontstond er onrust onder de kanaalarbeiders over de uitbetaling van loon. Een groot aantal van de arbeiders kwam in opstand waarbij een dode en gewonden vielen. Ook werd er brand gesticht waarbij twee woningen in brand werden gestoken, waaronder de voormalige boerderij die toen nog enkel een woonfunctie had.⁹⁵ Dit betekende het definitieve einde van de boerderij. De woningen werden weer herbouwd en gingen later deel uitmaken van de woonwijk Wijkeroog.

Hofstede de Groenepoort

Als we Heerenwech verder volgen naar het noorden toe komen we daar in 1584 de hofstede tegen die later bekend staat met de naam de Groenepoort. In dat jaar gebruikte en pachtte Aerndt Hendricxsoon "een zate huuijsinge" met zijn erf en toebehoren met 6 morgen geest, wei en teelland van Pieter Janzoon Kies uit Haarlem. Tevens gebruikte hij 14 percelen gepacht land en 10 percelen eigen land. Van de laatste lagen er twee in Aercom (Adrichem). Het moet hier gaan om een voor die tijd aanzienlijk boerenbe-

032
De afgebrande woningen op Wijkeroog. Foto afbeelding Noord-Hollands Archief, Kennemer Atlas.

drijf.⁹⁶ Hierna vernemen we niets meer in de archieven over deze boerderij die lag ter hoogte van de latere hofstede de Groenepoort.

De hofstede De Groenepoort lag in het gebied waar later de hofstede Wijkeroog is te vinden.⁹⁷ De hofstede zal zijn naam ontleend hebben aan de Groenelaen omdat de hofstede lag in de nabijheid van de kruising van de Heerenwech met de Groenelaen. De hofstede de Groene Poort werd voor het eerst met naam vermeld in 1672. In dit jaar verkocht Cornelis Poulesse op 8 april een stuk geestland genaamd de Bleijcroft aan Frederick de Vries die secretaris en burgemeester was van Amsterdam. Dit stuk land lag achter de hofstede de Groene Poort. Dit is de enige keer dat de naam Groenepoort genoemd werd.⁹⁸ Frederick de Vries had in deze omgeving al bezittingen. Hij kocht in 1637 een kroft geest of teelland bezuiden de Droogbeek, dat genaamd is 't Carlant en één morgen groot is. Het werd in het noorden begrensd door de Droogbeek en in het oosten door de Rooswijckerkerckwech die later de Agterweg werd genoemd. Zowel de Droogbeek als 't Carlant lagen nabij de plaats waar later de hofstede Wijkeroog lag.⁹⁹

Op 16 februari 1673 werd een stuk land genaamd de Merkis verkocht dat lag achter de hofstede van Frederick de Vries.¹⁰⁰ Van de Merkis is bekend dat dit lag achter de latere hofstede Wijkeroog. Hieruit maken we op dat de hofstede van Frederick de Vries lag in het gebied van de latere hofstede Wijkeroog. Frederick breide in 1673 zijn bezit in Velsen uit door de aankoop van land genaamd de Barrendewerff en het Hogecroftje. Het land werd begrensd door het Groenelaentje en door de bezittingen van Frederick de Vries zelf.¹⁰¹ Het gebied rond de hofstede was een nat gebied. Ten zuiden van de hofstede De Groenepoort lag de Groenelaen die ook langs de Geertsbergh loopt die achter de hofstede lag ten westen van de Agterweg. (zie afbeelding 21 en 22) De Geertsbergh stond in die tijd ook bekend als de Hoogekroften. In 1642 vroegen de gezamenlijke inwoners van de Kerckbuert toestemming om de 'gemeene buerwech' die lag bij Geertsbergh te mogen ophogen, om de weg weer goed begaanbaar te maken. De laagliggende weg had de gehele winter onder water gestaan en kon niet gebruikt worden. De Geertsbergh zal een opgestoven hoogte geweest zijn van waaruit welwater naar de lager liggende weg stroomde. In 1832 werd het gebied van de Geertsbergh vermeld als duinland.¹⁰²

Bij de Geertsbergh lag het land de Barrendewerff of ook wel Karreland genoemd, dat bestond uit twee stukken waar de Groenelaen tussendoor liep. Tijdens de aanleg van het Noordzeekanaal in de 19^e eeuw en de latere verbreding van het kanaal verdween dit gebied van de Geertsbergh. Op de zuidelijke rand van de Geertsbergh stond later de fabriek waar het beroemde Velsse aardewerk werd gemaakt.

Van de familie de Vries is weinig bekend, in 1694 werd een juffrouw Catharina de Vries genoemd die een dochter zal zijn van Frederick. In 1694 kocht zij de in het vorige hoofdstuk genoemde boerderij van Gerrit Fredricksen of Freecken. Ten noorden van het huis had Catharina al bezittingen, dit moet de hofstede de Groenepoort zijn.¹⁰³ Op de kaart uit 1683 worden op de plaats van het latere Wijkeroog de bebouwingen weergegeven van de hofstede de Groenepoort en het huis van Gerrit Fredricksen (zie afbeelding 13). In 1695 kocht Chatarina een stuk hooi- of weiland, dat lag ten noorden van het dorp

033
De ligging van de hofstede Wijkeroog weergegeven op een gedeelte van de kaart in het "Zegepralant Kennemerlant" uit 1729. Privé verzameling J. Morren.

Velsen aan de Heerenwech. Het was ongeveer 337 roeden groot en genaamd de Groenelaen. Het land werd in het noorden begrensd door de bezittingen van juffrouw de Catharina Vries, in het westen door de Heerenwech, in het oosten door het Velsmeer (Wijkmeer).¹⁰⁴ Dit stuk land lag tussen het meer en de Heerenwech en is mogelijk de strook grond waar volgens de kaart uit 1683 de Groenelaen liep tot aan het meer. Deze laan is daarna opgeheven en omgezet in weiland. Op de kaart uit 1729 wordt dit gedeelte van de laan niet meer weergegeven.¹⁰⁵

Uit een inventarisatie uit 1712 van haar bezittingen blijkt dat Catharina een herenhuis met boomgaard in bezit had en daarbij vele stukken land waaronder de Barrendewerff, de Noordercroft, het Hoog en het Karreland. Hieronder zijn percelen die Frederick de Vries ook in bezit had. Ook werd het huis genoemd dat in bezit was van de eerder genoemde Gerrit Fredricksen en dat in deze inventarisatie een boerenhuis werd genoemd. Uit deze inventarisatie bleek dat zij welgesteld was en het feit dat zij de Tichttienden bezat die schuin tegenover de hofstede Beeckesteijn in Velsen lagen. De totale geschatte waarde van haar bezittingen, genoemd in de inventarisatie, bedroeg 3674 gulden.¹⁰⁶

Op de hofstede de Groenepoort stond toen al een Herenhuis dat mogelijk in opdracht van Catharina was gebouwd. De bezittingen van Catharina gingen in erve over naar haar enige universele erfgenamen Arnold van Aalst en zijn zuster juffrouw van Aalst. Zij werden de eigenaar van de hofstede die de naam De Groenepoort heeft gehad en het voormalige huis van Gerrit Fredricksen.

Arnold van Aalst was in 1717 al in bezit gekomen van een perceel met daarop een tuin. Op dit perceel stond het huis van Abraham Janszoon de Groot. Dit huis stond later bekend als de boerderij Corverslaan.¹⁰⁷ Arnold breide dit bezit in Velsen in 1720 uit met een stuk weiland dat hij kocht van de executeur van het testament van Maarten Meershoek, de eigenaar van de hofstede Meershoek. Het weiland lag ten zuiden van hun bezit tussen de Heerenwech en de Kerckwech. Hij betaalde 750 gulden voor het weiland.¹⁰⁸ Arnold en zijn zuster lieten het bezit in Velsen veranderen in een zomerverblijf. Rond 1732 stonden op de hofstede het eerder genoemde herenhuis, een stalling, koetshuis, tuinmanshuis en een boerderij. De boerderij zal het voormalige huis van Gerrit Fredricksen zijn. Op de hofstede werden een stuk bos van drie morgen groot, een siertuin in een formele aanleg, boomgaarden en een moestuin aangelegd. Het geheel gaven zij de naam Wijkeroog.¹⁰⁹ De rest van de geschiedenis van de hofstede Wijkeroog is beschreven in Ledenbulletin 29 van het Historisch Genootschap Midden-Kennemerland uit 2006, blz. 5 t/m 15.

Hofstede Schoonoord

Verder naar het noorden gaande komen we bij de plaats waar nu de driehoek tussen de Wijkstraatweg, de Grote Hout of Koningsweg en het Stratingplantsoen in Velsen-Noord ligt. Daar lag ooit de kleine hofstede Schoonoord. Deze hofstede lag in de schaduw van de veel grotere hofstede Watervliet waarvan het herenhuis ter hoogte van het Stratingplantsoen lag. Van deze hofstede zijn tot nu toe geen afbeeldingen bekend. Wel wordt de ligging aangegeven op kaarten uit de 17^e en 18^e eeuw.

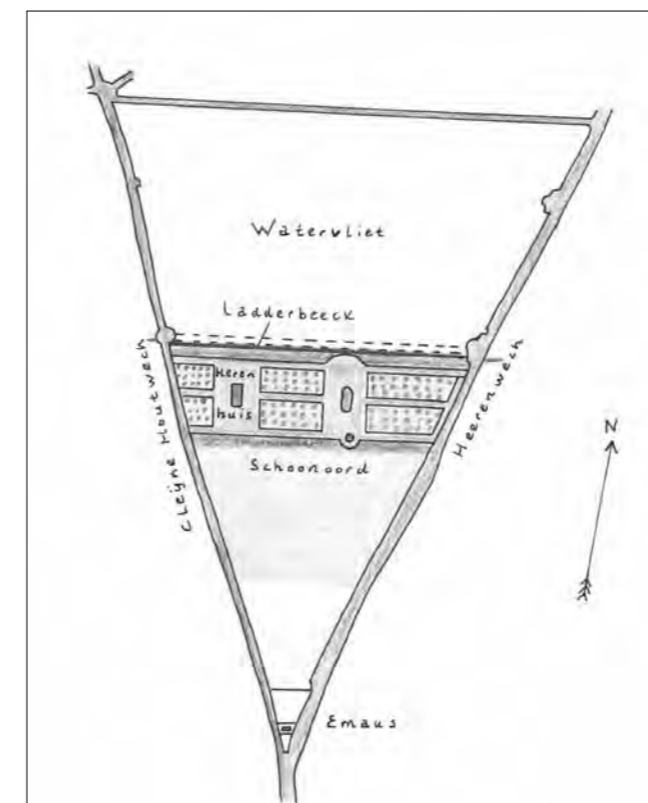
Voor de aanvang van de geschiedenis van Schoonoord gaan we opnieuw terug naar her kohier uit het jaar 1584 waarin een boerderij genoemd wordt die ligt in Aercom of Adrichem. De boerderij werd bewoond en was in eigendom van Claes Claeszoen Jonck. Het ging om een hut met een erf en zijn toebehoren met daarbij 1 morgen en 1 hont geestland in Aercom. Verder gebruikte hij 9 percelen gepacht land die ondermeer lagen bij de Laddersbeek ten zuiden van zijn boerderij. Tevens gebruikte hij nog 2 eigen percelen.¹¹⁰ De hut was vermoedelijk een restant van een boerderij die te leiden heeft gehad tijdens de krijgshandelingen rond Haarlem in de 80-jarige oorlog. Claes was getrouwd met Marijten Mathijsdochter die voor of in 1605 overleed.

In 1594 verkocht Pieter Jacobszoen Hueffsmit uit Haarlem drie percelen land aan zijn zwager Claes Jong Freerixzoen. Een van deze percelen lag tussen de Heerenwech en de Cleijne Houtwech en ten noorden van dit perceel stroomde de Ladderbeek. In het zuiden lagen de bezittingen van Claes Claeszoen Jong.¹¹¹ (De Cleijne Houtwech was de huidige Grote Hout of Koningsweg en de Heerenwech de huidige Wijkstraatweg). Hiermee hebben we de hut en het land van Claes gelokaliseerd op de plaats waar later de hofstede Schoonoord lag. Dit werd nog eens bevestigd in een verkoopakte uit 1637 betreffende de latere hofstede Watervliet, die ten noorden van Schoonoord lag, waarin vermeld werd dat de kinderen van Claes Claeszoen Jonge bezittingen hadden ten zuiden van het latere Watervliet.¹¹²

We gaan terug naar het jaar 1605, in dat jaar heeft Claes als weduwnaar een lening gesloten bij Lubbrich Cornelis Dauckerdochter uit Haarlem die afgelost moest worden met een losrente van 6 gulden en 5 stuivers per jaar. Als onderpand diende zijn huis met hooihuis, erf en de 1,5 morgen land bij het huis. Mogelijk heeft hij deze lening afgesloten om de restanten van de boerderij te herstellen waarin hij woonde met zijn kinderen of om deze te vervangen door een nieuwe boerderij. In het noorden lagen de bezittingen van Claes Jong Freercx, in het westen de Cleijne Houdtwech, in het oosten de Heerenwech en in het zuiden het erfpachtland dat Claes zelf gebruikte.¹¹³ Uit een akte uit 1643 betreffende het latere Watervliet, kunnen we opmaken dat ten zuiden hiervan de kinderen van oude Claes Claes Jong bezittingen hebben.¹¹⁴ De erfgenamen van Claes Frederixsoon Jong, Huijbert Claessoon Jong, Adriaan Claessoon Jong en Arien Claesdochter die getrouwd was met Pieter Jacobsoon, hoefsmid in Beverwijk, verkochten in 1647 de hofstede aan Sr. Nicolaes Pancras voor 4800 gulden. In welke relatie Claes Frederixsoon Jong met de eerder genoemde Claes Claeszoen Jong stond is niet bekend, maar gelet op het patroniem zal het wel familie geweest zijn. Gezien de begrenzingen moet het nog steeds gaan om de

hofstede die in bezit was van Claes Claeszoen Jong. De hofstede werd beschreven als een huis met erf werf en land, samen groot 1 morgen. In het oosten lag de Heerenwech, in het westen de Buijweg, (dit moet de Cleijnehoutweg zijn), in het zuiden de kinderen van Claes Claessoon Jonge die hier nog steeds bezittingen hebben en in het noorden Josephus Coeijmans die daar zijn hofstede Watervliet had gesticht.¹¹⁵ Nicolaes was een koopman uit Amsterdam en bewindhebber bij de Vereenigde Oostindische Compagnie. Hij was getrouwd met Petronella de Weert. Nicolaas richtte zijn nieuwe aanwinst in als een eenvoudig buitenverblijf; er zijn hierna geen aanwijzingen meer dat de hofstede in gebruik was als boerenbedrijf. Dit buitenverblijf ging later deel uitmaken van de hofstede Watervliet waarvan de geschiedenis beschreven is in Ledenbulletin 28 van het Historisch Genootschap Midden-Kennemerland uit 2004, blz. 26 t/m 51. In 1908 werd op het terrein van het voormalige Schoonoord de R.K. Sint Jozefkerk gebouwd.

034
Een impressie van Schoonoord rond 1720. J. Morren, naar de kaart van "Het Zegepralant Kennemerlant" 1729-1732 en het minuutplan door F.J. Nautz uit 1832.

035
De Sint Jozefkerk met de pastorie.
Foto J. Morren, 2003.

Een sate op die Schilpen

De geschiedenis van de hofstede Schilpen werd al beschreven in Ledenbulletin 24 van het Historisch Genootschap Midden-Kennmerland, uit 2000, blz. 3 t/m 12. In dit hoofdstuk zullen we ingaan op de boerderij die in de hofstede lag. Ook gaan we meer in op de percelen die bij de boerderij hoorden en de wegen die erlangs liepen. Daarmee wordt duidelijk dat de naam Aercom en andere afgeleide namen van Adrichem veelvuldig voorkomen in dit gebied.

Voor de aanvang van de geschiedenis van de boerderij gaan we terug naar het jaar 1422. In dat jaar op de zomerdag na Sint Pont, een heilige datum, verkocht Jan Pauwelssoon aan Wou(ter) Pauwelssoon (zijn broer) twee Engelse nobelen per jaar of een ander payment (betaling) dat er goed voor is, die rusten op een erf. Engelse nobelen waren kleine zilveren munten.

Op dit erf stond een huis dat lag in de ban van Velsen. Het geheel strekte van het meer (het Wijkermeer) tot aan de beek. Ten noorden van het erf lagen de bezittingen van de abt van Egmond.¹¹⁶ Uit het vervolg van het verhaal zal blijken dat het hier gaat om een huis dat een voorganger was van de latere hofstede Schulpen en dat de betaling een rente was die verhandeld kon worden. De ligging van de genoemde beek is niet duidelijk. Uit een latere omschrijving van de hofstede kan men als het meest aannemelijke stellen dat de beek ten westen van de boerderij of hofstede langs de Oude Schilpwech of de Cleijne Houtwech liep. In ieder geval is het duidelijk dat er uitgestrekte landerijen behoorden bij het huis en dat het om een boerenbedrijf moet gaan. In 1459, na Sinte Jacobsdag in de zomer, werd dit huis opnieuw genoemd bij de verkoop van de rente van de twee nobelen op dit erf en huis. De verkoopster was Janne Hughe van Backenes, de weduwe van Pieter Willemssoon, die de rente van twee nobelen verkocht aan de heren van het Sint Johans (Jan) klooster in Haarlem tot hun "pie-tancien behoef". "Pie-tancien behoef" betekent: voor de aanschaf van eten voor de monniken in het klooster. Hiervoor is een Pitanciemeester in het klooster aangesteld, voor het beheer van de rente en de inkomsten van goederen die in het bezit zijn van het klooster.¹¹⁷ In de akte werd vermeld dat het huis en het erf voorheen toebehoorden aan Jan Pauwelssoon en "nu tertijd" toebehoorde aan Alijt Ghijsbrecht Meijnsensoon die weduwe was en woonde op de Schilpen. Het huis met het erf strekte ook toen van het meer tot de beek.¹¹⁸

Om de geschiedenis van dit huis verder te volgen kunnen we de belastingkohieren raadplegen van de tiende en de honderste penning en van het morgengeld. In het kohier van 1543 werd vermeld dat "die Meijssens(oon)" (een verschrijving van de naam Meijnsen) een *satelants* in bezit heeft dat 8 morgen groot was en aan de zuidzijde begrensd werd door de Scilperwech.¹¹⁹ In het volgende kohier van 1544 werd vermeld dat "die Mensene" (een andere verschrijving van de naam Meijnsen) op Schilpen een "sate-lants" in bezit heeft met een grootte van 18 morgen. Aan belasting betaalde zij 59 pond. Vervolgens betaalde zij aan "cappelrijgeld" 20 pond per jaar. En als laatste betaalde zij aan de commandeur (in dit geval de commandeur van het St. Jansklooster te Haarlem) het bedrag van 5 pond. Het geheel werd in het zuiden begrensd door de Schilpwech.¹²⁰ Het voornoemde cappelrijgeld was geld dat betaald werd voor het onderhoud van de pastoor of kapelaan van de kerk. In ruil hiervoor droeg de pastoor of de

kapelaan eenmaal of meer keren per jaar een mis op voor het zielenheil van de betaler van het cappelrijgeld.¹²¹ Een "sate-lants" kan het beste beschreven worden als een heren- of boerenhuis met wei- en teelland.¹²² In dit geval zal het om een boerenhuis zijn gegaan met en stal en/of schuur. De 5 pond was een vervangend bedrag voor de 2 nobelen die aan het klooster in Haarlem betaald moesten worden. In later tijd zien we dit bedrag weer terugkomen op de eerder genoemde twee nobelen.

Het volgende gegeven over de sate is te vinden in het kohier van 1561. In het gebied tussen de Houtwech (de Grote Hout- of Koningsweg), de Heerenweg (Wijkerstraatweg), de grens met de Wijkerban (Beverwijk/Wijk aan Duin) en de Schilpwech huurde Willem Dirczoon de Schilpersaet met 10 morgen "saetlant en weijlant" van Aelbert Pieterszoon uit Velsen.¹²³ De locatie werd hier nauwkeurig omschreven en komt overeen met de locatie waar de latere hofstede Schulpen ligt.

In het belasting kohier van 1570 vinden we opnieuw een duidelijke vermelding van de sate, die luidt: "Willem Dirks(oon) bewoont en gebruikt in huiere van Aelbert Pieterzoon tot Aelbersberghe (Bloemendaal) een sate mette huijsinge geheeten op Schilpen groot 9 morgen Weijlant en teelant".

Het geheel lag in de Kerkbuurt.¹²⁴

Het volgende gegeven komen we tegen in het belasting kohier van 1584. Hierin lezen we dat "Wouter Floriszoon bruijct een halve zate als huis en erve en met 2,5 morgen weijldland van de erfgename van Cornelis Dirczoon Baenneman". Vervolgens wordt vermeld: "Cornelis Cornelis zoon op Schilperzaet bruijct en bewoont een zaet-huijs erve en sijn toebehoeren met 2,5 morgen weijldlant op te Meer voor de voorschreven hofstede (de halve zate als huis) toecomende Cornelis Dirczoon Baenneman wonende op Boeckarspell".¹²⁵

De sate op de Schilpen was dus in twee gedeelten opgesplitst en verdeeld onder de erfgenamen. Hiervan was één deel toegekomen aan Cornelis Dirczoon junior. De beide delen lagen op de plaats van de latere hofstede Schulpen en de weide voor de sate "op te meer". Dit was de weide aan de andere kant van de Heerenwech in de Meerweiden. We zien bij alle vermeldingen van de sate dat de grootte van de sate met de bijbehorende landen varieert. Dit zal voortkomen uit het feit dat delen van het weiland werden verhuurd aan anderen dan de huurders van de sate.

Alles werd veel duidelijker toen de procuratiehouders van Guertgen Jans Wael, de weduwe van Cornelis Dirczoon Baen(ne)man en van Outger Dircx zoon, beide poorters in Grotebroek, een "huis hofstede" die gebruikt werd door Wouter Floriszoon, verkochten aan de weled(ele) Nicolaes Evertzoon Hulft. Deze verkoop vond plaats op 19 december 1600. De verkoopakte vermeldde het volgende:

Bij de hofstede hoorde een weide die lag voor de hofstede en strekte van de Heerenwech tot aan het meer. Een deel van deze weide was belast met twee nobels per jaar, die betaald moest worden aan het convent van Sint Jansheren in Haarlem. Dit weiland was het eerder genoemde weiland "op te Meer". Opnieuw werden de eerder vermelde twee nobels genoemd die betaald moesten worden aan het klooster van Sint Jan in Haarlem.

De akte van verkoop vermeldde verder nog de indeling van de hofstede in de volgende stukken land:

- a. Het Loetgen dat in het oosten was begrensd door de Heerenwech. Dit lag daar waar twee wegen naar het zuiden in elkaar vloeien, dit was in de punt waar de Beurewech, die achter de Wijck heen strekt, en de Heerenwech bij elkaar komen ter hoogte van de hofstede.
- b. De Middelfcroft waar tegenwoordig het huis in stond. In de croft was ook een akker gelegen die belast werd met twee gulden per jaar die betaald moest worden aan de Cappelrije van het Sint Cunierenaltaar in Haarlem. Ook hier werd het eerder genoemde cappelrijgeld aangehaald. Het geheel werd begrensd in het oosten door de (Cleijne) Houtwech (moet zijn Heerenwech), in het zuiden door de Schilpwech en in het westen door de Heerenwech (moet zijn de Cleijne Houtwech). Dit was dus het gedeelte waar het huis van de hofstede in stond. Uit de opmerking "waar tegenwoordig het huis in staat" mogen we aannemen dat er vrij recent wijzigingen waren opgetreden in de plaats waar het huis gestaan heeft. Er wordt echter geen nadere toelichting gegeven in de archiefstukken. Het is duidelijk dat in de transportakte de Cleijne Houtwech en de Heerenwech aan de verkeerde zijde van De Middelfcroft werden vermeld omdat andersom niet mogelijk is. Het kwam in die tijd wel meer voor dat in een akte de windrichtingen met elkaar verwisseld werden.
- c. Een zekere Hoogecroft die lag tussen de voorschreven Middelfcroft en Veneetsecroft. De Hoogecroft werd in het westen begrensd door de Veneetsecroft, in het noorden door de bezittingen van Heijndrick Engels en in het oosten door de Middelfcroft. Deze Hoogecroft was jaarlijks belast met anderhalve stuiver, die betaald moest worden aan de heerlijkheid Brederode (De genoemde Hoogecroft ligt niet op de plaats van de Geertsbergh).
- d. Een stuk geestland genaamd de Veneetsecroft, die werd in het oosten begrensd door de Cleijne Houtwech, in het zuiden door de Schilpwech, in het westen door de bezittingen van de Regulieren in Beverwijk (een klooster) en in het noorden door de bezittingen van Wouter Floriszoon.

- e. Een stuk geestland genaamd de Cruijscroft, die werd in het oosten begrensd door de (Cleijne) Houtwech, in het zuiden door de bezittingen van Neeltgen Freecx met Claes Jong haar zoon, in het westen door 't Losse Hoeltgen (eertijds toebehorend aan Aernt Voorhooch) en in het noorden door de Schilpwech.
- f. En als laatste werden nog twee stukken hooiland vermeld, genaamd de Langmade en de Cruijseven, die beide in de *Velserbrueck* lagen.

Voor het geheel werd de som van 9.200 gulden betaald van 40 “groeten vlaems 't stuk”.¹²⁶ Over de eerder genoemde Cornelis Dirxsoon uit Boeckcarspel werd niet meer gesproken. De sate werd nu weer in zijn totaal gebruikt door Wouter Florissoon.

't Losse Hoeltgen (vermeld onder e) zal vernoemd zijn naar een heul. Dit was een duiker onder een weg, waardoor een beek of een sloot liep. Langs het westen van de hofstede zal dan ook een beek gestroomd hebben. Hiermee kunnen we het eerder genoemde gebied van het boerenbedrijf verklaren, namelijk van het meer tot de beek. Tevens stellen we vast dat het boerenbedrijf weer een geheel was.

In 1601 breide Nicolaes Evertsoon de boerderij uit door de aankoop van twee stukken land in de nabijheid van Schilperzaet. De twee stukken land werden in het westen begrensd door de Aercommerbeurwech, in het oosten door de Beurwech en in het zuiden door de bezittingen van Nicolaes Evertsoon.¹²⁷ Van de Aercommer- of Adrichemmerbeurwech weten we dat die ten oosten van het Aercommer of Adrichemmerduijn lag. De twee percelen lagen dus ten opzichte van de hofstede meer naar het westen toe.

In 1602 stootte Nicolaes Evertsoon een deel van de sate af. In dat jaar verkocht hij aan Pieter Cornelissoon de helft, aan Jeroen Heijndrixsoon het vierde deel en aan Pieter Willemsoon en Cornelis Jansoon beide een achtste deel van de Schilperweide. De weide was groot 3 morgen en 2 hont en werd in het oosten begrensd door het Velsmeer (ook Wijckermeer genoemd), in het westen door de Heerenwech, in het noorden door het bezit van het convent van de Cathuysers buiten Amsterdam en in het zuiden door Nicolaes Evertsoon.¹²⁸ Uit de zuidelijke begrenzingen blijkt dat Nicolaes Evertsoon voor de boerderij een weiland in het bezit had dat strekte tot aan het meer.

De boerderij veranderd tot een hofstede met plantage of tuin

Nicolaes Evertsoon hield de boerderij maar enkele jaren in zijn bezit. Op 5 januari 1604 verkocht hij een perceel land genaamd de Boomgaert met akkers en het Lutgen, die ten westen daarvan lagen, aan (Aerend) Hendricxsoon Brouwer. Het geheel lag in Schilpersaet in Aercom en was één morgen en een half hont groot. Het geheel werd in het oosten begrensd door de Heerenwech, in het zuiden door de Schilpwech die westwaarts loopt, en dan in een hoek naar het noorden een Buerweg waaraan de bezittingen van Wouter Florissoon lagen.¹²⁹

Aerend Hendricxsoon was eigenaar van de hofstede die later de naam Scheijbeek had en die lag bij de grens met Beverwijk. Ook was hij eigenaar van de Crommehofstede ten noorden van het dorp Velsen. In 1604 volgde de verkoop van de Veneetsecroft in Aercom aan Claes Jongsoon Freerix. De grootte was 3 morgen en de begrenzingen waren gelijk als eerder werd vermeld.¹³⁰

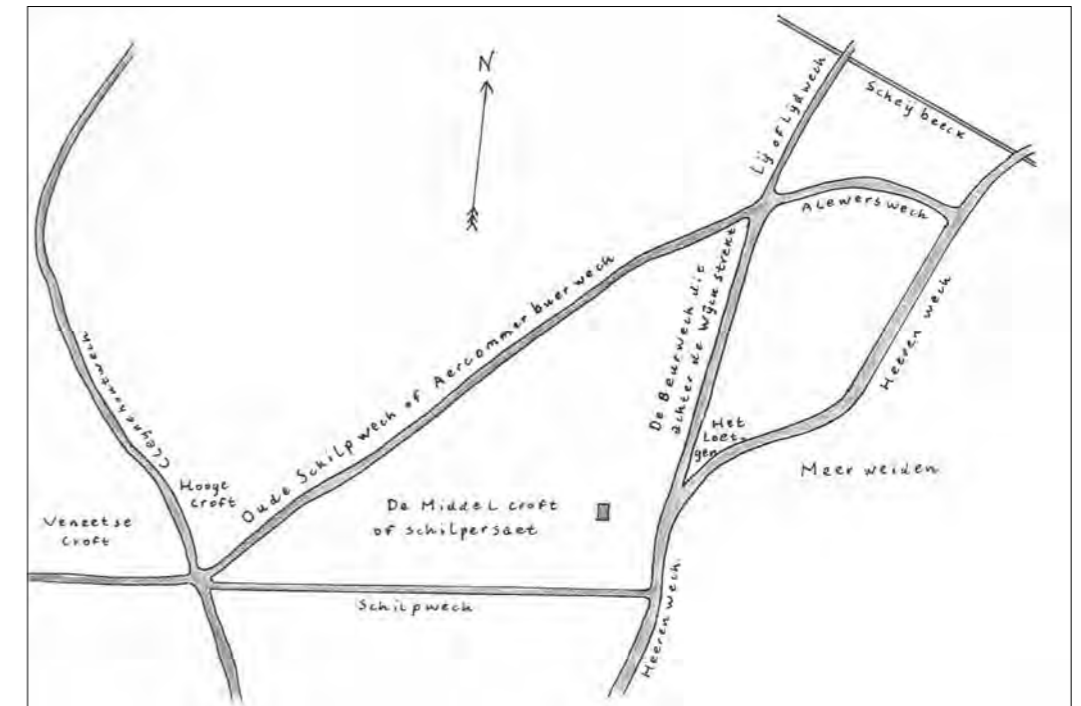
Op 4 februari 1604 verkocht hij de boerderij aan zijn huurder Wouter Florissoon voor 1300 Carolus gulden. Het geheel bestond toen uit 5 akkers land waar een huis in stond, groot omtrent 9,5 hont. Het boerenbedrijf werd in het oosten begrensd door de Buerwech die achter de Wijck heen strekt, in het zuiden door de bezittingen van Aerend Hendricxsoon Brouwer, in het westen de Beurwech van Aercom (de eerder genoemde Aercommerbeurwech) en in het noorden de bezittingen van Pieter Cornelis, die begrensd werd door een wal. Bij de verkoop behoorde ook het eerder genoemde stuk land genaamd *het Loetgen*, dat 1,5 hont groot was. Het land werd in het oosten begrensd wordt door de Heerenwech, in het westen door de Beurwech, “die achter de Wijck heen strekt”.¹³¹ De stukken land in de Velsbroek werden niet meer genoemd bij deze verkoop. Die zullen in het bezit van Nicolaes Evertsoon gebleven zijn omdat die lagen bij het Huis Endelgeest op de Hofgeest (het latere Huis te Spijk) dat hij toen in bezit had.¹³² Ook werden de stukken land voor de hofstede tot aan het meer niet genoemd. Die zullen eveneens in het bezit gebleven zijn van Nicolaes Evertsoon. Na de verkoop was Wouter Florissoon een losrente schuldig aan Nicolaes Evertsoon Hulft van 43 gulden en 15 stuivers per jaar, waarbij het verkochte huis en het land als onderpand dienden.¹³³

We hebben nu uit alle voorgaande transportakten voldoende gegevens kunnen verzamelen om samen met kaarten uit latere tijd een impressie te maken van de hofstede en zijn directe omgeving.

Wouter breidde de boerderij in 1606 uit door de aankoop van een hoekje “hooghgeestlant” met een grootte van 2 hont gelegen achter de Schilpcroft bij Schilpersaet. Hij kocht dit van Aerend Hendricxsoon Brouwer. In het oosten werd het hoekje begrensd door de bezittingen van Wouter, in het zuiden door de Schilpwech en in het westen en noorden door de Aercommerwech (de Oude Schilpweg).¹³⁴ In

036

Een impressie van de hofstede Schilpen en zijn omgeving rond 1604 naar de beschrijvingen uit transport-akten en de kaart van “'t Hoogh-Heemraadschap van de Uytwaterende Slujsen in Kennemerlandt ende West-Vrieslandt” uit 1683.J. Morren.

1607 kocht hij van Aerndt Heijndrix(zoon) Brouwer 2 hont land in Aercom. Dit was een gedeelte van een stuk land dat eerder bij de hofstede had behoord. Het werd in het zuiden begrensd door de Schilpwech, in het oosten door Aerndt Heijndrix(zoon) Brouwer die hier een gedeelte in bezit hield, en in het westen en noorden door de bezittingen van Wouter. Het land lag ten westen van de Schilperzaet.¹³⁵

In 1608 verklaarde Wouter dat hij schuldig was aan Aelbert Jansoon Moudtmaeker uit Haarlem een jaarlijkse losrente van 12 gulden en 10 stuivers. Als onderpand diende een Kroft land genaamd de Heulcroft in de Aercommertiende. Van deze Kroft had hij $\frac{3}{4}$ in zijn bezit en de zuster van zijn moeder, Marijtgen Wouters, had de overige $\frac{1}{4}$ in bezit. De Kroft werd in het westen begrensd door een stuk land genaamd Willem Mijen Heultgen, in het zuiden door Claes Jong Freerix en in het oosten door de Schouwbeek.¹³⁶ In 1611 verkocht hij 4 akkers teelland genaamd de Heulakkers die in het oosten begrensd werden door de Cleijne Houtwech en in het zuiden door Claes Freerixsoon.¹³⁷ Het zal hier gaan om de hiervoor genoemde Heulcroft.

Wouter had in 1615 opnieuw schulden gemaakt. In dit jaar verklaarde hij schuldig te zijn aan het Brouwersgasthuys in Haarlem een jaarlijkse losrente van 12 Carolus gulden en 10 stuivers. Als onderpand diende een stuk geest- of teelland dat een grootte heeft van 4 hont en ligt in Aercom. Het werd in het oosten begrensd door de Schilpcroft van Arent Heijndrix Brouwer, in het zuiden door de Schilpwech, in het westen door de Aercommerbeurwech die achter de Wijck heen loopt (de Oude Schilpwech) en in het noorden door de bezittingen van Wouter.¹³⁸

De toevoeging “die achter de Wijck heen loopt” zal aan de naam van de weg gegeven zijn omdat de Aercommerbeurwech aansluit op de weg met de naam “De Beurwech die achter de Wijck strekt”.

Mogelijk kon Wouter zijn schulden niet afbetalen want in 1617 verkocht hij zijn bezitting, bestaande uit de vijf akkers land met huis en de plantage, aan Jacob Jacobsoon uit Haarlem. Het geheel lag in Aercom en had een grootte van 9,5 hont. In het oosten werd het geheel begrensd door de Beurwech die achter de Wijck heen strekt, in het zuiden door de bezittingen van Aerndt Hendricx(zoon) Brouwer en Wouter zelf, in het westen door de Buerwech van Aercom (de Oude Schilpwech) en in het noorden door de bezittingen van Pieter Cornelis. Bij de verkoop was ook het land het Loetgen begrepen, dat gelegen was binnen de eerder vermelde begrenzingen. De verkoopsom bedroeg 1800 Carolus gulden.¹³⁹ Uit de vermelding van de plantage(tuin) in de transportakte maken we op dat er sprake is van een aangelegde siertuin op de hofstede. De ontwikkelingen rond de omvang van het boerenbedrijf, die toen ook wel hofstedes werden genoemd, zijn grotendeels te volgen via afbeelding 31.

Jacob Jacobsoon breidde de hofstede uit in de richting van het Vels- of Wijckermeer door de aankoop van wei- en teelland. Op 17 februari 1622 werd de Schilpersaet verkocht door Jacob Jacobs(oon) de Jonge. We mogen aannemen dat dit de zoon is van de voornoemde Jacob Jacobsoon, die in tussen overleden zal zijn. De akte luide verkort als volgt:¹⁴⁰

“Jacob Jacobs(oon) de Jonge woonende buiten Haerlem (verkoopt) aan den Ed(ele) heer Doctori Augustijn van Teijlingen poorter binnen Haerlem vijff ackerslants mettet huijs ende plantagie daerop groot 9,5 hont.

Belent oost de Buerweg agter de Wijck heen strecke aent suiijt hij compant selffs ende Wouter Floris mette halve wal, aent west de Buerweg van Aercom (Oude Schilpwech) aent noorden de weed(uwe) van Pieter Cornelis met halve wal”.

“Nog een teellants genaempt t Loetgen groot omtr(ent) 1,5 hont belent oost de Heerwech loopt suijswaerts twee weg na malcander aent west de voorn(oemde) Beurwech naer agter de Wijck streck(e) ende aent noord de erfge van Jan Havixsoon in de Wijck, gecomen van Wouter Floris”.

“Nog acker geestlant groot 2 hont belent aent oostent de Heereweg, aende suiijt Gerrijt Arentsoon Brouwer, aent westent de voors(ijde) Wouter Floris met de halve wal, aent noort de voors(ijde) Teijlingen”.

“Item noch seeckere pertijen soo weijd als teellant leggende in den ambachte voors(ijd) (Velsen) in twee distinte (=verschillende) pertijen groot te samen 3 morgen en 250 roeden, belent oost Wijckermeer, noord de kinderen van Claes Claess(oon) west de Cleijne Houtwegh”.

De laatstgenoemde wei- en teellanden zullen niet uit twee aaneengesloten delen hebben bestaan gezien de grootte van de percelen en de afstand van af het Wijckermeer tot de Cleijne Houtwech. Aan de zuidzijde werd het geheel langs de Schilpwech nog versnipperd door de delen die in bezit waren gebleven van de verkoper en Wouter Floris.

Wouter Floris maakte in 1623 nog steeds schulden, in dit jaar verklaarde hij schuldig te zijn aan Augustijn van Teijlingen een jaarlijkse losrente van 9 car(olus) gulden van 40 grooten vlaems t stuk. Als onderpand diende het stuk land met een grootte van 4 hont ten zuiden van de hofstede langs de Schilpwech.¹⁴¹ In de akte werd vermeld dat Augustijn van Teijlingen nog steeds in Haarlem woonde. Hij zal de hofstede verpacht hebben aan derden. In 1623 breide Augustijn de hofstede uit door de aankoop van een stuk land achter zijn hofstede. Het stuk land was 2 morgen min een half hont groot en werd in het oosten begrensd door de Buerwech, in het zuiden door de Augustijn zelf en in het westen door de Cleijne Houtwech. Hij kocht dit van Heijndrick Engelss(oon).¹⁴¹ Dit stuk land lag ten noorden van de eerder genoemde stukken land tussen het Wijckermeer en de Cleijne Houtwech.

De hofstede wordt en fraai zomerverblijf

De eerder genoemde Wouter Floris kwam voor 1625 te overlijden. Zijn weduwe en boedelhoudster Liesgen Cornelis verkocht een eerder vermeld stuk land ten zuiden van de hofstede langs de Schilpwech op 5 januari 1625 aan Augustijn. Het stuk land werd in het zuiden begrensd door de Schilpwech en in het westen door de Adricommerbuerwech (Oude Schilpwech).¹⁴² Kort na deze aankoop kwam Augustijn te overlijden en gingen zijn bezittingen over naar zijn weduwe Marijtgén Cornelisdochter en hun kinderen.¹⁴³

In 1636 werd er een stuk hooiland verkocht tegenover de hofstede van Augustijn. Het land lag tussen de Heerenwech en het Vels- of Wijckermeer en werd in het noorden begrensd door de bezittingen van Joost Baecen, de eigenaar van de hofstede Scheijbeeck. De hofstede was toen nog in het bezit van de erfgenamen van Augustijn. Hier werd weer een aanwijzing gegeven voor de locatie van de hofstede.¹⁴⁴

Het hiervoor genoemde hooiland werd in 1638 opnieuw verkocht. Nu werd vermeld dat het land lag voor de hofstede van de weduwe van Augustijn.¹⁴⁵

Na het overlijden van Marijtgén werden haar zonen Joncker Johan, Cornelis en dochter Elijsabeth van Teylingen als eigenaar genoemd van de hofstede. In 1652 en 1655 werd vermeld dat de hofstede was verdeeld in 12 parten onder de erfgenamen. Johan van Schooten was toen één van erfgenamen. Hij was getrouwd met Elisabeth Crucius. Van 1643 tot 1655 werd de hofstede verhuurd aan Louecis Engels Bosjes voor ongeveer 240 gulden per jaar. De boomgaard bij de hofstede werd apart verhuurd. De verhuring vond plaats door Johan en Cornelis van Teylingen, naar we mogen aannemen namens de andere erfgenamen. Opvolgend is er een Maria Adriana Crucius die in 1676 trouwde met Judocus Couseband. Zij nam een niet nader bekende part van de hofstede Schilpen mee in haar huwelijk.¹⁴⁶ Judocus Couseband was al eigenaar van de hofstede Duijnvliet, die lag aan de rand van het Aercommerduijn ter hoogte van de huidige IJmuidenstraatweg in IJmuiden.

In 1683 was er een andere erfgename die een deel van de hofstede bezat. Het was juffrouw Volckera Vlasbloem die weduwe was van Machiel de Keijser. Haar procuratiehouder verklaarde op 30 mei 1683 dat zij schuldig was aan Johan de Kies van Wissen en Judocus Cousebandt, als executeur van het testament van Jan of Johan van Schooten, een som van 997 Carolus gulden die voortkwam uit een obligatie. Als onderpand werd onder meer gesteld een 1/5 part van de woning genaamd Schilpen, met een stuk hooiland dat strekt tot aan het meer. De woning werd in het westen begrensd door de Achterwegh (we mogen aannemen dat hier de Oude Schilpweg werd bedoeld), in het oosten door de Heerenwech en in het zuiden door de bezittingen van Judocus Cousebandt.¹⁴⁷ We lezen nu dat de hofstede de naam *Schil-*

037
Velsen en omgeving in 1683 op een gedeelte van de kaart van 't Hoogh-Heemraetschap van de Uytwaterende Sluizen in Kennemerlandt ende West-Vrieslandt' getekend door Johannes Douw. ASHER Rare Books A. Asher & Co. B.V. IJmuiden. De hofstede Schilpen of Schulpen ligt ten noorden van Watervliet bij de kruizing van wegen.

pen had gekregen, dit naar het gebied en de weg die er langs liep. Op een kaart uit 1683 werd de hofstede Schilpen, die lag ten noorden van de hofstede Watervliet, weergegeven als een eenvoudige hofstede.

Volckera Vlasbloem was een dochter van Cornelia Schatter en de heer Vlasbloem. Haar man Machiel de Keijser was eigenaar van de hofstede het Plackersbosch die ten westen van het huidige openlucht zwembad de Heerenduinen in IJmuiden stond.¹⁴⁸ Zij had twee broers, Willem en Thomas, en twee kinderen: Daniël en Jan. Zij waren samen als kinderen en kindskinderen de vijf erfgenamen van Cornelia Schatter, die ieder een part van de hofstede Schilpen en het hooiland bezaten.¹⁴⁹ We mogen er dan ook van uitgaan dat het part in de hofstede Schulpen via de erfgenamen van Augustijn van Teijlingen rechtstreeks was overgegaan naar de heer Vlasbloem.

Na het overlijden van Thomas Vlasbloem verkocht zijn weduwe Anna Maria haar part in de hofstede Schilpen en het land op 3 juli 1707 aan Pieter Schatter. De woning werd in het westen begrensd door de Zeewech, in het oosten door een onbenoemde weg en in het zuiden door het eigendom van Judocus Cousebandt.¹⁵⁰

We zien nu in de voorgaande transport akten dat de westelijke begrenzing eerst de Achterwegh is en later de Zeewech. De begrenzing door de Zeewech is mogelijk niet juist, maar dit kunnen we niet met zekerheid vaststellen, omdat de omvang van het huis met zijn land in die periode niet is te bepalen. We weten wel dat Pieter Schatter land in bezit had genaamd *de Blokkers*, dat in het westen begrensd werd door de Zeewech en in het zuiden door de Schilpwech.¹⁵¹ Dit land lag dus tussen de hofstede en de Zeeweg, mogelijk behoorde dit land bij de hofstede. In ieder geval is uit de voorgaande akten op te maken dat Judocus Cousebandt het zuidelijk deel van de hofstede Schulpen langs de Schilpwech in bezit had. Judocus overleed in 1676 en zijn vrouw Maria Adriana Crucius in 1682. Zij lieten twee kinderen na, Adriaen Francois en Maria. Adriaen Francois was in 1707 getrouwd met Maria Catharina Emonds. Hij werd uiteindelijk via erve de enige eigenaar van de hofstede Schilpen.¹⁵²

Adriaen Francois Cousebandt veranderde de hofstede Schilpen, die in zijn tijd de naam *Schulpen* kreeg, in een fraai zomerverblijf. Dit zomerverblijf is fraai afgebeeld in het boek *Het Zegepralent Kennemerlant*, dat rond 1729 is uitgegeven door Brourius van Nidek. Hierin wordt het huis op de hofstede Schulpen weergegeven als een klein statig herenhuis. Voor het herenhuis staat een sierlijk hek dat toegang geeft tot de hofstede. Links op de afbeelding zien we een theehuisje staan van waaruit men kon uitkijken op de Heerenweg, de Meerweiden en het Wijckermeer.

Rond 1730 stond er nog steeds een boerderij op de hofstede. Het is mogelijk dat het hier gaat om de oude boerderij die op de hofstede stond. In 1737 werd deze boerderij met land verhuurd aan Gerrit Krul die er woonde. Hij werd een *huijsman* genoemd, de toenmalige benaming voor een boer.⁵³

038
De hofstede Schulpen rond 1729. Kopergravure door H. de Leth (1703-1766) uit "Het Zegepralent Kennemerlant". ASHER Rare Books A. Asher & Co. B.V. IJmuiden.

In de 18^e eeuw bleef de boerderij een onderdeel van de hofstede Schilpen waarvan de naam veranderd was in Schulpen. In 1783 werd het herenhuis op Schulpen gesloopt maar de bijgebouwen en de boerderij bleven bestaan. In dat jaar woonde Jan Evertz, als *huijsman* op de boerderij. Hij verkocht toen in een openbare veiling de runderbeesten, een paard en enig meubilair. Mogelijk moest hij de boerderij verlaten omdat de hofstede Schulpen werd verkocht.

We pakken de draad van de geschiedenis van de boerderij weer op bij het moment waarop de boerderij weer een zelfstandig bedrijf werd, in 1826. Toen kwamen de hofstede Schulpen en Scheijbeek in bezit van Pieter Alzaar Portielje Abraham. Deze liet de nog bestaande opstallen op de hofstede Schulpen slopen, met uitzondering van de boerderij. De boerderij is weergegeven op het kadastrale minuutplan uit 1832. Uit de kadastrale beschrijving van de percelen kunnen we opmaken dat het om een gemengd bedrijf ging waar zowel vee werd gehouden als de landbouw werd bedreven.¹⁵⁴ Van de voormalige tuinaanleg op de hofstede restte nog een laan, die langs de boerderij liep, en het bos dat voornamelijk uit hakhout bestond. Regelmatig werd dit bos gekapt tot nabij de stronk en het hakhout werd dan voornamelijk verkocht als brandhout. In die tijd nog een rendabele exploitatie.

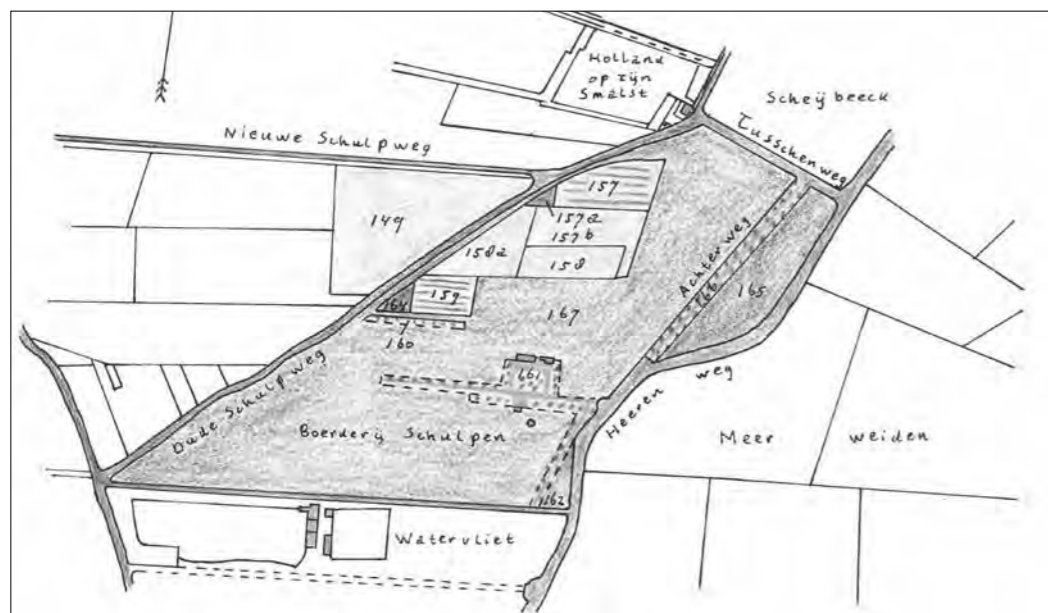
In 1856 waren Scheibeek en de boerderij in bezit van Klaas Koopmans, een grondeigenaar uit Amsterdam. Hij liet in dit jaar langs de Straatweg, de voormalige Heerenweg, een huis met een koepel bouwen. Hij zal Schulpen voor een deel zijn gaan gebruiken als buitenverblijf. Tevens liet hij het weiland omzetten in bouwland waardoor het boerenbedrijf geheel gericht werd op de landbouw.¹⁵⁵

De opvolgende eigenaren van Scheibeek en Schulpen waren Jan Adriaan Koopmans, wethouder te Beverwijk, en Marie Prosper Theodore Prevenaie, een fabrikant uit Haarlem. Beide verkochten zij grond van Schulpen aan de IJzeren Spoorweg Maatschappij voor de aanleg van de spoorlijn Haarlem-Uitgeest, die rond 1867 werd aangelegd en de percelen rond de boerderij ging doorsnijden. De opsplitsing van de landbouwpercelen leidde ertoe dat de percelen werden omgezet tot weiland.¹⁵⁶ Dit zal te maken hebben met het feit dat de percelen door de opsplitsing te klein werden voor de landbouw.

De boerderij met de percelen van de voormalige hofstede bleef tot 1867 behoren bij de hofstede Scheijbeek. In dat jaar werd de boerderij gescheiden van Scheijbeek en kwam in eigendom van Cretien Jan Gerard de Booy die notaris was in Haarlem. Hij betaalde 9650 gulden voor de boerderij.¹⁵⁷

De boerderij werd in 1899 door Cretien Jan Gerard voor 25000 gulden verkocht aan Adriaan Bertling die directeur was van een hypotheekbank in Haarlem. Aanvankelijk woonde deze in Haarlem maar later in Aerdenhout en Bloemendaal. Hij liet in 1900 het laatste stukje hakhout omzetten in weiland en een weiland werd omgezet in bollenland. Het huis met de koepel werd deels ingericht als bergplaats. Nog in hetzelfde jaar verkocht hij een deel van de percelen en de boerderij aan Petrus Antonis Langedijk, een landbouwer uit Velsen. Deze betaalde 12.996 gulden voor het boerenbedrijf.¹⁵⁸ Petrus Langedijk kwam oorspronkelijk uit Beverwijk en was getrouwd met Johanna van Egmond. Uit hun huwelijk kwamen tien kinderen voort: Johanna Maria Hendrika in 1880, Hendrikus Petrus in 1882, Gerardus Petrus in 1883, Hendrika Antonia in 1886, Petrus Antonius in 1887, Johannes Henricus in 1888, Elisabeth Catharina Agatha in 1892, Antonis Petrus in 1894, Gerarda Josina Alida in 1897 die na acht weken overleed en Lucas Aloysius in 1901.

Petrus Langedijk had geen belangstelling voor de bollenteelt en verkocht het bollenland in 1902 en de bergplaats in het huis met de koepel kwam te vervallen. Hij bracht de nodige veranderingen aan op zijn bedrijf. In 1906 werd de woning met de koepel vergroot met een bijbouw maar in 1908 volgde de sloop, waarbij alleen de koepel bleef staan. Ook de boerderij werd in 1911 vergroot met een bijbouw en

039 De voormalige hofstede Schulpen en de gronden van de voormalige boerderij het Valkje in 1832. J. Morren, naar het kadastrale minuutplan door F.J. Nautz. Foto Archiefdienst voor Kennemerland, Kennemer Atlas.

040 Boerderij Schulpen rond 1902. Foto Noord-Hollands Archief, Kennemer Atlas

in 1912 werd er een schuur bijgebouwd in het noordelijk deel van de weilanden bij de boerderij. Als we naar de foto kijken zien we aan de voorzijde van de boerderij een woongedeelte met twee verdiepingen en een vrij steile dakkap. In de voorgevel is een klein type venster aangebracht. Zowel de steile kap als dit venstertype kunnen erop wijzen dat we hier te maken hebben met het oude huis dat op Schilpen stond en bij de realisatie van het zomerverblijf zijn functie als boerderij behield.

Regelmatig werd er een deel van een perceel verkocht, hieronder percelen langs de Straatweg van Haarlem naar Alkmaar, de voormalige Heerenweg (nu de Wijkerstraatweg). Op deze percelen langs de straatweg werden ter hoogte van de boerderij woningen gebouwd.¹⁵⁹ Ten zuiden van de weilanden bij de boerderij liep de Melkkaan die nog een periode de naam *Melk- of Noorderlaan* heeft gehad. Deze laan werd bij de aanleg van de spoorlijn in twee delen gesplitst. Later kreeg het deel ten westen van de spoorlijn de naam Noorderlaan en het deel ten oosten van de spoorlijn de naam Melkkaan. Ook langs de Melkkaan werden percelen verkocht voor woningbouw.

De harddraverijvereniging in Beverwijk en Omstreken kon, door tegenwerking van de directie van de stoomtramlijn Haarlem naar Alkmaar, vanaf 1910 de Breestraat niet meer gebruiken. Petrus Langedijk stelde het terrein bij de boerderij ter beschikking aan de harddraverijvereniging voor hun wedstrijden. Dit duurde tot de opheffing van de tramlijn in 1924. Daarna kon de vereniging de Breestraat weer gebruiken.¹⁶⁰

Petrus Antonis Langedijk maakte nog enkele huwelijken van zijn kinderen mee; in 1907 het huwelijk van zijn dochter Johanna Maria Hendrika met Petrus Hendrik Dekker uit Graft. In 1912 trouwde zijn dochter Hendrika Antonia met Cornelis Schilder uit Berkhout. In 1914 volgde het huwelijk van zijn zoon Johannes Henricus met Johanna Heijnen uit Assendelft. Als laatste is het huwelijk van Elisbeth

041 Aan de rechterzijde tussen de woningen het hek van boerderij Schulpen aan de Wijkerstraatweg rond 1917. Foto Noord-Hollands Archief, Kennemer Atlas.

Catharina Agatha bekend, zij trouwde in 1921 met Simon Nicolaas Schilder uit Spanbroek. Maar Petrus Antonius Langedijk was het jaar daarvoor op 65-jarige leeftijd al overleden. Zijn weduwe Johanna hield het bedrijf in bezit, maar of zij dit volledig voortzette is onduidelijk.

In 1922 kwam er in het noordelijk deel van de percelen bij de boerderij een weiland ter beschikking van een sportvereniging en werden er bij de schuur in het noordelijk deel kleedkamers gebouwd die in 1932 werden uitgebreid.¹⁶¹ Mogelijk was dit voor de hierna genoemde voetbalclub WFC.

Dat de familie Langendijk betrokken was met de bewoners van het toenmalige Wijkeroog bleek uit het feit dat ze van 4 tot en met 10 september 1922 de weilanden bij de boerderij ter beschikking stelden voor een kermis, sportwedstrijden en diverse activiteiten. Ondermeer kinderspelen, een voetbalwedstrijd, een harddraverij, ringrijden, ringsteken voor wielrijders, een korfbalwedstrijd en een behendigheidswedstrijd voor motoren. Aan de wedstrijden deed een L. Langendijk uit Velsen mee. Mogelijk was dit Lucas Aloysius. Hij won de tweede prijs bij het ringrijden met fraaie rijtuigen. Ook gaf hij een demonstratie doodliggen met zijn werkpaarden. Hij liet die als voor dood liggen op het terrein terwijl de Kennemer Motorclub er met motoren tussendoor reed, waarop de paarden dus niet reageerden. Een knap stukje dressuurkunst van deze L. Langendijk die de paarden zelf getraind had.

De voetbalwedstrijd werd gehouden tussen de voetbalclub W.F.C. uit Wijkeroog en de M.S.V. uit Beverwijk die met 3-1 werd gewonnen door de Beverwijkse club.

Op zondagmiddag mochten wel de sportwedstrijden gehouden worden maar tegen het houden van de kermis was bezwaar gerezen van de zijde van de Gereformeerde kerk en er waren vragen over gesteld in de gemeenteraad. Het gemeentebestuur had ook te maken met het katholieke bevolkingsdeel van waaruit in zijn algemeenheid weinig bezwaren waren tegen dergelijke activiteiten op zondag. Als compromis werd door het gemeentebestuur vergunning verleend om de kermis pas om 6 uur 's avonds te openen en de carrousel mocht pas om 8 uur gaan draaien. Dat een groot deel van de bevolking zich niets aantrok van het gebod op de zondagsrust bleek uit het feit dat de kermis op de laatste zondagavond druk bezocht werd, en wel zozeer dat het verkeer op de Wijkersstraatweg erdoor vastliep. Volgens het persbericht was alles ordelijk verlopen en waren er geen arrestaties verricht.¹⁶²

In 1933 ging de weduwe over tot de verkoop van de boerderij en de overgebleven percelen aan Petrus Franciscus Bulters uit Overveen, Wilhelmus Anthonius Bulters uit Haarlem, Mattheus Henneman uit Bloemendaal en Petrus Wilhelmus van der Lem uit Wijk aan Zee. Zij hadden in het zelfde jaar de N.V. Bouw en Exploitatie Maatschappij Schulpen opgericht die gevestigd werd te Wijk aan Zee en Duin. Zij kochten het geheel voor 70.356 gulden voor de realisatie van een woonwijk. De percelen werden opnieuw ingedeeld door het ontwerp van een stratenplan. De boerderij, schuren en de kleedlokalen werden in 1934 en 1935 gesloopt om plaats te maken voor de bouw van woningen aan de Duinvlietstraat en de Pelstraat.¹⁶³ Hiermee verdwenen de laatste herinneringen aan deze eeuwenoude boerderij en hofstede.

042

De boerderij Schulpen en omgeving in 1927. Perceel 1594 de boerderij met hooiberg. Perceel 1168 de koepel die overbleef van het in 1908 gesloopte huis, in stippellijn het afgebroken gedeelte. Perceel 2065 het weiland met in het noorden de schuur met kleedkamers. J. Morren, naar de kadastrale wijzigingskaart uit 1927.

Afsluiting

Hiermee sluit ik de serie over het gebied van de Adrichemmertienden af. Er hebben in het dorp Velsen en in het gebied ten oosten van de huidige Wijkersstraatweg nog meer boerderijen gestaan, maar het zou te ver voeren om die allemaal in dit artikel te behandelen, daarom heb ik alleen de geschiedenis van de oudste bekende boerderijen beschreven. Op de andere boerderijen uit latere tijd hoop ik in de toekomst in aparte artikelen terug te komen.

Terugkijkend op de serie over Adrichem zien we dat vooral de vroegste geschiedenis van het gebied van de Adrichemmertienden nog vele hiaten vertoont en nog vele vragen kent. Ik heb met deze serie een poging gedaan om voorzover mogelijk de geschiedenis van het gebied te ontrafelen en daarbij de geschiedenis van de boerenbedrijven die de tienden oprichtten te beschrijven.

Duidelijk is dat de naam Aercom, een afgeleide van de naam Adrichem, in de 16^e eeuw veel voorkwam in het gebied van het huidige Velsen-Noord, zowel als gebiedsnaam als in de namen van de wegen. In de 17^e eeuw werd de naam steeds minder gebruikt en in de 18^e eeuw en daarna bijna niet meer. Zeker is dat het gebied van de Adrichemmer tiende lag ter hoogte van het huidige Velsen-Noord en dat daarin vrijwel zeker de villa Adrichem lag met zijn tiendegebied, dat tesamen met de kerk in Velsen in de 8^e eeuw door Karel Martel geschonken werd aan de evangelist Willibrord. Door de grote landschapsverandering, veroorzaakt door de vorming van de zogenaamde jongeduinen zal het tiendegebied steeds een andere omvang gehad hebben. Archeologisch onderzoek en archiefonderzoek hebben daar belangrijke aanwijzingen voor gegeven. Het gebied van de voormalige Breesaap dat tijdens de vorming van de jonge duinen is ontstaan zal oorspronkelijk bij het tiendegebied gehoord hebben. Hopelijk is deze serie een aanzet om in de toekomst de geschiedenis van Adrichem verder te ontrafelen.

Het onderzoek in de archieven en van het bodemarchief wordt door velen voortgezet. Mogelijk worden daarbij ooit nog aanwijzingen of vondsten gedaan die de geschiedenis completer maken.

J. Morren

Met dank aan:

De heer en mevrouw P. van Weelderden, Hofgeesterweg, Velselbroek.

De heer en mevrouw A.J. Vonk, Velsen-Zuid.

De Archeologische Werkgroep Velsen.

Bronvermelding

- 1 NHA. De kohieren van de 10e en de 100e penning en van het morgengeld 1570, Velsen, inv. nr. A 424. NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, kohier van 1584, inv. nr. 111.
- 2 NHA. De kohieren van de 10e en de 100e penning en van het morgengeld 1544, Velsen, inv. nr. A 420.
- 3 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, kohier van 1584, inv. nr. 111.
- 4 Stichting Ramplaankwartier, Het Ramplaankwartier, 1955, p. 15 t/m 22.
- 5 NHA. De kohieren van de 10e en de 100e penning en van het morgengeld 1562, Velsen, inv. nr. A 423.
- 6 NHA. De kohieren van de 10e en de 100e penning en van het morgengeld 1570, Velsen, inv. nr. A 424.
- 7 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, kohier van 1584, inv. nr. 111.
- 8 Stichting Ramplaankwartier, Het Ramplaankwartier, 1955, p. 15 t/m 22.
- 9 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 960 fo. 90r.
- 10 Morren J. Kastelen en Buitenplaatsen in Velsen, deel 3, IJmuiden, Velsen-Zuid en -Noord, Velsen-Zuid, 2005, blz. 202 t/m 230.
- 11 Kort J.C. Repertorium op de lenen van de hofstede Putten 1229-1650, Ons voorgeslacht, nr. 284, 34e jaargang, april 1979.
- 12 NHA. Leen en Registerkamer van Holland, leenen 1428-1579, Kennemerland, inv. nr. 73 fo. 9v.
- 13 Morren J. Kastelen en Buitenplaatsen in Velsen, deel 3, IJmuiden, Velsen-Zuid en -Noord, Velsen-Zuid, 2005, blz. 188-102.
- 14 Kort, J.C. Repertorium op de grafelijke leenen in Kennemerland, Ons Voorgeslacht, maart/juni 1970, blz. 98.
- 15 Gemeente Archief, Amsterdam, 3 huizen en een heerlijkheid, Assendelft ambachtsheerlijkheid, toegang nr. 231, inv. nr. 919, Cartularium Gerrit en Nicolaas van Assendelft, fo. 7.
- 16 NHA. Leen en Registerkamer van Holland, inv. nr. 123 fo. 97r.
- 17 NHA. Leen en Registerkamer van Holland, leenen 1428-1579, inv. nr. 79 fo. 27v.

- 18 NHA. Leen en Registerkamer van Holland, leenen 1428-1579, inv. nr. 80 fo. 1r.
- 19 NHA. Leen en Registerkamer van Holland, inv. nr. 121, fo. 70v en inv. nr. 89 fo. 19r.
Gemeente Archief, Amsterdam, 3 huizen en een heerlijkheid, Assendelft ambachtsheerlijkheid, toegangs nr. 231, inv. nr. 919, Cartularium Gerrit en Nicolaas van Assendelft, fo. 170 en 171.
- 20 Gemeente Archief, Amsterdam, 3 huizen en een heerlijkheid, Assendelft ambachtsheerlijkheid, toegangs nr. 231, inv. nr. 919, Cartularium Gerrit en Nicolaas van Assendelft, inleiding.
NHA. Leen en Registerkamer van Holland, Kennemerland, inv. nr. 108 fo. 71r.
- 21 NHA. De kohieren van de 10e en de 100e penning en van het morgengeld 1543, 1544, 1553, 1557 en 1570, Velsen, inv. nr. A 419 t/m A 424.
- 22 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, kohier van 1584, inv. nr. 111.
- 23 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 958 fo. 152v.
- 24 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 959 fo. 247r.
- 25 Morren J. Kastelen en Buitenplaatsen in Velsen, deel 3, IJmuiden, Velsen-Zuid en -Noord, Velsen-Zuid, 2005, blz. 188 t/m 202.
- 26 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 960 fo. 127v.
- 27 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, inv. nr. 860.
- 28 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 960 fo. 165v.
- 29 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 960 fo. 1r en 2r.
- 30 Nationaal Archief, Den Haag, Leen en Registerkamer van Holland, inv. nr. 160 fo. 5.
- 31 Coppens Thera, Baarnse Lusthoven, Baarn 1990 blz. 22 t/m 30.
- 32 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 962 fo. 104r.
- 33 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 962 fo. 133r en inv. nr. 963 fo. 2v en 55r.
- 34 Nationaal Archief, Den Haag, Leen en Registerkamer van Holland, inv. nr. 151 fo. 32.
- 35 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 962 fo. 133r en inv. nr. 963 fo. 2v en 55r.
- 36 S. Rolle en anderen, Een kerk en een handvol huizen, Van Rechthuis tot Raadhuis van 1640 tot 1966, Velsen 1975 blz. 40 t/m 44.
Nationaal Archief, Den Haag, Het gaardersboek der verponding Velsen, toegangs nr. 528, inv. nr. 5.
NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, inv. nr. 112 en 113G.
- 37 Morren J. Kastelen en Buitenplaatsen in Velsen, deel 3, IJmuiden, Velsen-Zuid en -Noord, Velsen-Zuid, 2005, blz. 188 t/m 202.
- 38 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, kohier van 1584, inv. nr. 111.
- 39 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 962 fo. 137r.
- 40 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 962 fo. 51r.
- 41 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 965 fo. 99v en inv. nr. 919 fo. 128.
- 42 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 920 fo. 24v.
- 43 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 956 fo. 106v en inv. nr. 920 fo. 35v.
- 44 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 920 fo. 39v.
- 45 Nationaal Archief, Den Haag, Het gaardersboek der verponding Velsen, toegangsnr. 528, inv. nr. 5.
- 46 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 969 fo. 135r.
- 47 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 970 fo. 184r en inv. nr. 1007 akte 107.
- 48 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, inv. nr. 116G, lijst van afgebroken, verbeterde en nieuwe gebouwen.
- 49 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 970 fo. 221v.
- 50 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 971 fo. 29v en inv. nr. 975 fo. 39v.
- 51 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 971 fo. 39v en Ambachtsbestuur van Velsen inv. nr. 13 fo. 28v.
- 52 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 972 fo. 61r en 61v.
- 53 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, inv. nr. 13 fo. 83 en 90 en kaarten uit de 18e en 19e eeuw.
- 54 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 972 fo. 138r.
- 55 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 22v, 24v, 76v, 77v en 78r. Ambachtsbestuur van Velsen, inv. nr. 118G fo. 136 en inv. nr. 119G geen fo. nr.
- 56 Morren J. Kastelen en Buitenplaatsen in Velsen, deel 3, IJmuiden, Velsen-Zuid en Noord, Velsen-Zuid, 2005, blz. 188 t/m 202 en Ledenbulletin Historisch Genootschap Midden Kennemerland, no. 28, 2004 blz. 26-51.
- 57 NHA. Kadaster, Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel 1832, Velsen.
- 58 NHA. Kadaster Velsen, art. 76, 286, 340, 471, 534 en 663.
Notarieel Archief Velsen, inv. nr. 88 akte 70.
Hypotheek 4, deel nr. 7648 akte 17 en deel nr. 7657 akte 95.
Morren J. Kastelen en Buitenplaatsen in Velsen, deel 3, IJmuiden, Velsen-Zuid en Noord, Velsen-Zuid, 2005, blz. 188 t/m 202.
- 59 NHA. Hypotheken 4, deel nr. 7657 akte 95 en Kadaster Velsen art. 534 en 663.
- 60 NHA. Hypotheken 4, deel nr. 7675 akte 38 en Kadaster Velsen art. 713.
- 61 NHA. Hypotheken 4, deel nr. 7680 akte 47 en Kadaster Velsen art. 736 oude reeks.
- 62 NHA. Kadaster Velsen, art. 577, art. 746 oude reeks en art. 7602.
- 63 NHA. Catalogus der hofstede Meershoek, bib. Nr. 43-006964 M en Brandweer krabbels door J. Melgerd, oud brandmeester van spuit I te Velsen, december 1931 periode 1882-1931 in dozen Velsbroek, onderzoek S. Rolle.
- 64 Linden, van der J, Genealogie Van Weelderen, Velisena, leden bulletin van de Historische Kring Velsen, 1993 jaargang 2, blz. 22 t/m 27.
- 65 NHA. Hypotheken 4, deel nr. 9328 akte 70 en Kadaster Velsen, art. 1727, 5655 en 8360.
- 66 NHA. Kadaster Velsen, art. 4304, 8360 en 12205.
- 67 NHA. Hypotheken 4, deel nr. 8057 akte 17 en Kadaster Velsen, art. 736 nieuwe reeks en art. 1480.
- 68 NHA. Hypotheken 4, deel nr. 8056 akte 102 en Kadaster Velsen, art. 1481 en 1739.
- 69 NHA. Hypotheken 4, deel nr. 8170 akte 10 en Kadaster Velsen, art. 1739 en 2631.
- 70 NHA. Hypotheken 4, deel nr. 9304 akte 39 een Kadaster Velsen, art. 3832 en 8253.
- 71 Meyer Caitlin, IJmuider Courant 6-7-2009, Een theekoepeltje als schuur.
Gemser Haije, Rolle Siebe, Schaafsma Siem en anderen, Een kerk en een handvol huizen, Velsen 1975, p. 113 en 145.
Informatie en documentatie beschikbaar gesteld door de heer A. Vonk, Velsen-Zuid.
NHA. Kadaster Velsen, art. 8253 en 4304.
- 72 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, kohier van 1584, inv. nr. 111.
- 73 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 955 fo. 120r.
- 74 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, inv. nr. 111.
Siebe Rolle, Aantekeningen bij Velsens vroege verleden, Velsen-Zuid 1998, blz. 43 t/m 45.
Siebe Rolle, Kroniek van Driehuis, Driehuis 1994, blz. 20 t/m 22.
- 75 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 955 fo. 79.
- 76 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 955 fo. 138.
- 77 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 955 fo. 195.
- 78 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 958 fo. 113v.
- 79 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 958 fo. 152v.
- 80 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 958 fo. 151r.
- 81 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 961 fo. 125r.
- 82 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 964 fo. 39v.
- 83 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 964 fo. 117r.
- 84 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 967 fo. 2r en Ambachtsbestuur van Velsen, inv. nr. 112 en 113G.
- 85 Elias J.E. De Vroedschap van Amsterdam, 1578-1795, Haarlem 1905.
- 86 Morren J. Kastelen en Buitenplaatsen in Velsen, deel 1, Santpoort, Huizen 2002, blz. 164 t/m 171 en deel 3, IJmuiden, Velsen-Zuid en Noord, Velsen-Zuid, 2005, blz. 176 t/m 188.
- 87 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, kohier van 1584, inv. nr. 111.
- 88 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 955 fo. 103.
- 89 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 955 fo. 138 en 195.
- 90 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 958 fo. 113v.
- 91 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 958 fo. 152.
- 92 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 965 fo. 73.
- 93 Morren J. Hofstede De Groenepoort of Wijkeroo, Historisch Genootschap Midden-Kennemerland, ledenbulletin 29 2006, blz. 5 t/m 15)
- 94 NHA. Notarieel Archief Velsen, inv. nr. 74 akte 16 en de Kadastrale Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel Velsen.
- 95 Morren J. Ledenbulletin Historisch Genootschap Midden Kennemerland, 2006 nr. 29 blz. 5 t/m 15.
NHA. Kadaster Velsen, art. 689.
- 96 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, kohier van 1584, inv. nr. 111.
- 97 Bepaald op basis van kaarten en beschrijvingen in transportakten uit de 17e eeuw.
- 98 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 963 fo. 17v.
- 99 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 960 fo. 119v.
- 100 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 963 fo. 34v.
- 101 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 963 fo. 33r.
- 102 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 960 fo. 157v en Ambachtsbestuur van Velsen inv. nr. 469.
- 103 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 965 fo. 73v.
- 104 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 965G fo. 103r.
- 105 NHA. Kennemer Atlas, de kaart van het Hoogh-Heemraetschap van de Uytwaterende Sluysen in Kennemerlandt ende West-Vrieslandt door Johannus Douw 1683 en de kaart van Kennemerland uit het Zegepralant Kennemerlant door B. van Nidek 1729.
- 106 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen inv. nr. 112G en ORA. Velsen, inv. nr. 921 fo. 43v.
- 107 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 966 fo. 25r, 26r en 189r, inv. 967 fo. 9r en inv. nr. 974 fo. 47v.
- 108 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 967 fo. 1r.
- 109 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, inv. nr. 113G.
- 110 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, kohier van 1584, inv. nr. 111.
- 111 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 955 fo. 123.
- 112 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 960 fo. 101r.
- 113 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 956 fo. 83v.
- 114 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 961 fo. 2r.
- 115 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 56v.
- 116 NHA. Stadsarchief van Haarlem, Enschede I kleine lade 5-3-1-X.
Kloosterarchieven Haarlem, inv. nr. 2 en 3, beide fo. 54r.
- 117 Verdam J. Middel-Nederlansch Woordenboek, s- Gravenhage, 1932 blz. 165 en 466.
- 118 NHA. Stadsarchief van Haarlem, Enschede I kleinlade 5-3-1-X en
Kloosterarchieven Haarlem, inv. nr. 2 en 3, beide fo. 54r.

- 119 NHA. De kohieren van de 10e en de 100e penning en van het morgengeld, 1543 inv. nr. A 419.
Verdam J. Middel-Nederlansch Woordenboek, 's- Gravenhage 1932, blz. 353.
- 120 NHA. De kohieren van de 10e en de 100e penning en van het morgengeld, 1544, inv. nr. A 420.
- 121 Verdam J. Middel-Nederlansch Woordenboek, 's- Gravenhage 1932 blz. 282.
- 122 Verdam J. Middel-Nederlansch Woordenboek, 's- Gravenhage 1932 blz. 507.
- 123 NHA. De kohieren van de 10e en de 100e penning en van het morgengeld, 1561, inv. nr. A 423.
- 124 NHA. De Kohieren van de 10e en de 100e penning en van het morgengeld, 1570, inv. nr. A 424.
- 125 NHA. Ambachtsbestuur van Velsen, kohier van het jaar 1584, inv. nr. 11.
- 126 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 956 fo. 23.
- 127 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 956 fo. 24v.
- 128 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 956 fo. 110v.
- 129 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 956 fo. 65v.
- 130 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 956 fo. 66r.
- 131 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 956 fo. 70r en 71r.
- 132 NHA. ORA. Velsen, Schepenrol, geen fo. nr.
- 133 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 956 fo. 70r.
- 135 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 956 fo. 88r.
- 136 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 965 fo. 100v.
- 137 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 956 fo. 107v.
- 138 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 957 fo. 58r.
- 139 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 958 fo. 45v.
- 140 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 958 fo. 111v.
- 141 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 959 fo. 31v.
Verdam J. Middel-Nederlansch Woordenboek, 's- Gravenhage 1932, supplement blz. 100.
- 142 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 959 fo. 69v.
- 143 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 959 fo. 70r.
- 144 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 959 fo. 103v.
- 145 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 959 fo. 130r en Notarieel Archief Haarlem, inv. nr. 157 fo. 112 en inv. nr. 162 fo. 166.
- 146 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 960 fo. 99r.
- 145 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 960 fo. 146v.
- 146 Nationaal Archief Den Haag, Familie archief Cousebant, toegangs nr. 3.20.09, inv. nr. 828, 829 en 830.
Hoek C. Repertorium op de lenen van de Lek en Polanen, Ons Voorgeslacht no. 313, 37e jaargang juni 1982, blz. 229.
- 147 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 965 fo. 127v.
- 148 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 964 fo. 182v.
- 149 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 965 fo. 167v.
- 150 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 966 fo. 72v.
- 151 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 966 fo. 153r.
- 152 NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 968 fo. 189r.
Nationaal Archief Den Haag, Familie archief Cousebant, toegangs nr. 3.20.09, Regesten lijst en Genealogische tabellen en inv. nr. 70.
Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie deel IX 1955, blz. 124.
- 153 Nationaal Archief Den Haag, Financiering van Holland, toegangs nr. 528, inv. nr. 5.
NHA. Notarieel Archief Velsen, inv. nr. 5 akte 22.
- 154 NHA. Kadaster, Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel Velsen, 1832.
NHA. ORA. Velsen, inv. nr. 1011 akte 65.
- 155 NHA. Kadaster Velsen, art. 406.
- 156 NHA. Kadaster Velsen, art. 693 en 679.
- 157 Morren J. Leden- bulletin Historisch Genootschap Midden Kennemerland, nr. 27 2003, blz. 7 t/m 29.
NHA. Kadaster Velsen, art. 697 en 628. Hypotheken 4, deel nr. 7691 akte 79.
- 158 NHA. Kadaster Velsen, art. 2072 en 2137. Hypotheken 4, deel nr. 8081 akte 101.
- 159 NHA. Kadaster Velsen, art. 2137.
- 160 Dagblad Noord-Holland, 8-6-1942.
- 161 NHA. Kadaster Velsen, art. 2137.
- 162 IJmuider Courant, 30-8-1922 en 16-9-1922.
- 163 NHA. Kadaster Velsen, art. 2137 en 5856. HYP 4 deel nr. 8911 akte 105 en deel nr. 8914 akte 42.

Voor de persoonsgegevens zijn geraadpleegd:

NHA. De persoons en gezinskaarten van Velsen en de doop, trouw en begraafboeken van Velsen.

Afkortingen;

NHA: Noord-Hollands Archief, Haarlem.

ORA: Oud Rechtelijk Archief.